

Раздел 2. МИРОВАЯ ЭКОНОМИКА

УДК 334.012.82

Адаманова З. О.

СПЕЦИФИКА ПОСТТРАНЗИТИВНОГО ТРАНСФОРМАЦИОННОГО КРИЗИСА

У статті розглянуті основні аспекти посттранзитивної трансформаційної кризи та економічні стратегії держави в умовах транзиту.

Ключові слова: *посттранзитивна трансформаційна криза, транзит, економічна криза.*

В статье рассмотрены основные черты посттранзитивного трансформационного кризиса и подходы с целью преодоления его последствия. Исследован опыт стран с переходной экономикой по преодолению деформаций в экономике, проведения экономических и социальных реформ.

Ключевые слова: *посттранзитивный трансформационный кризис, транзитивная экономика, экономический кризис.*

In the article the main aspects of the transformation crisis posttransitiv and economic policies of the state in terms of transit.

Key words: *posttransitiv transformational crisis, transit economic, economic crisis.*

Постановка проблемы. Социально-экономические реформы в Украине сопровождались кризисом, специфика которого определялась содержанием посттранзитивного периода развития экономики, которая формировалась на этапе установления государственной независимости. Практически ни одна из существующих теорий кризисов, используя свои фундаментальные принципы, не в состоянии объяснить переходный и постпереходный кризис, что также актуализирует исследование трансформационных коллизий.

На базе уже произошедших в экономической системе и в обществе изменений, к которым прежде всего следует отнести стагнацию производства и повышение уровня инфляции, кардинальные преобразования в отношениях собственности и становление системы новых экономических институтов, возникла необходимость поиска новой модели экономического роста и определения стратегической концепции государственного регулирования экономики Украины.

Анализ литературы. Теоретические и практические проблемы рыночной трансформации посттранзитивных кризисных нашли отражение в трудах зарубежных экономистов Дж. Ю. Стиглица, Т. Линвуда, Л. Гайгера, Я. Ростовского, В. Попова и др., украинских представителей экономической теории В. Гейца, А. Гальчинского, Я. Жалило и др.

Цель статьи – исследование проблемы сохранения посттранзитивного трансформационного кризиса.

Изложение основного материала. Посттранзитивная экономическая трансформация

предполагает последовательную эволюцию переходной экономики через три последовательных фазы трансформационных процессов.

1. Фаза разрушения старой экономической модели и формирования принципиально иных хозяйственных механизмов. Особенности этой фазы обычно характеризуются тем, что существуют трудности в проведении реформ, так как предприятия и население приучены к опеке со стороны государства. Данная фаза реформ сопровождается инфляцией и резким спадом производства.

2. Фаза финансовой стабилизации, результативность которой зависит в первую очередь от политической воли руководства страны, а ее достижение сопровождается рядом острейших экономических кризисов.

3. Фаза роста и развития, которая знаменует начало подъема экономики и наступает после завершения преобразований основных экономических институтов общества [1].

Опыт, накопленный в процессе проведения стабилизационных мероприятий, свидетельствует о том, что если в первой и второй фазах не созданы условия для вхождения в фазу развития, то экономику поглощает депрессия. Определенный интерес представляют объяснения трансформационного спада, существующие в рамках современной теории экономического развития.

Кейнсианское объяснение. В соответствии с данным подходом спад происходит из-за чрезмерного сжатия спроса (demand shock) при дерегулировании цен, введении конвертируемости и макроэкономической стабилизации. Слишком ограничительная финансовая и монетарная по-

литика в период спада углубляет его, если не является основной причиной. Так, некоторые авторы [1–3] утверждают, что влияние факторов спроса (demand side) на сокращение производства (например, в Польше) было намного более существенным, чем влияние факторов, основанных на стороне предложения (supply side).

Возможно, такое объяснение и имеет известный смысл для некоторых стран Восточной Европы, где макроэкономическая политика была деструктивной. Однако для республик бывшего СССР, в которых инфляция после дерегулирования исчислялась сотнями, а то и тысячами процентов в год, говорить о «нехватке спроса» не приходится. Кроме того «спросовые объяснения» никак не помогают понять основополагающий стилизованный факт: падение производства в республиках бывшего СССР было большим по масштабам, так как макроэкономическая политика была куда более экспансионистской, чем в странах Восточной Европы.

Неоклассическое объяснение трансформационного спада – изменения, связанные с факторами предложения (supply shock), неспособность экономики справиться с требуемым перемещением ресурсов из одних отраслей и регионов в другие из-за неразвитости, недостаточной гибкости формирующих рыночных структур, а также из-за несовершенной конкуренции, барьеров на пути движения труда и капитала и т. д. Снижение производства в неконкурентоспособных отраслях (становящихся неконкурентоспособными при новых соотношениях идей и цен) при этом не сопровождается подъемом производства в конкурентоспособных, поскольку неэффективно действующие банки, рынки жилья и земли, неадекватно обеспеченные права собственности и кредитов и т. п. затрудняют перелив ресурсов из одних сфер в другие. Такое структурное объяснение трансформационного спада представляет собой наименьший знаменатель для всех транзитологов. Большинство экономистов, включая кейнсианцев, согласны с тем, что падение производства в переходный период в той или иной мере обусловлено факторами предложения (структурной перестройкой). Различия же между школами связаны с акцентами, а именно, с различной оценкой влияния факторов предложения и факторов спроса на падение производства [2; 3].

Еще одно направление исследований о трансформационном спаде – моделирование динамики производства при радикальных (шокотерапия) и постепенных (градуализм) реформах. Для сторонников шокотерапии основополагающий посыл – повышение издержек структурной перестройки по мере снижения скорости ре-

форм (вогнутая кривая издержек, предполагающая, что несколько мелких реформ обходятся дороже в случае падения производства, чем одна крупная реформа, эквивалентная сумме мелких). Некоторые модели допускают даже возможность большего падения производства в среднесрочной перспективе, так что шокотерапия в конце концов все равно оказывается более выгодной.

Однако в ряде работ [1; 4; 5] показано, что при определенных условиях постепенные реформы могут быть сопряжены с меньшими издержками, чем радикальные. Так, при отсутствии конкурентных рынков (монополизации) шокотерапия может привести к падению производства, тогда как постепенные реформы (например, при использовании системы двойных цен в Китае, заставившей предприятия выполнять плановые задания), напротив, может способствовать росту производства.

Альтернативное объяснение успеха градуалистской политики – выпуклая кривая издержек адаптации предприятий к новым условиям (роста издержек по мере увеличения скорости реформ) и повышение эффективности мер правительственной политики в разных сферах при их одновременном осуществлении. Согласно такому подходу, при стабильном состоянии экономики накануне реформ, отсутствии рыночных институтов и сильном правительстве (как в Китае) постепенные реформы более оправданы, чем при тяжелой дореформенной хозяйственной обстановке, слабом потенциале создания новых фирм и низком доверии к реформаторам (как в Польше). Отмечается также, что «восточноазиатский» подход (Китай, Вьетнам, Лаос), характерной чертой которого является создание новых негосударственных фирм «с нуля» вместо приватизации уже существующих, не разрушил госсектор и не привел к падению производства на госпредприятиях. Примеры, подтверждающие успехи градуалистской политики – это Китай и Венгрия в 80-е годы XX столетия, осуществлявшие постепенное дерегулирование цен и избежавшие трансформационного спада (в Венгрии падение производства началось в 1990 году фактически после того, как все цены были дерегулированы). Этими двумя странами список «классических градуалистов» исчерпывается, так как во всех других переходных экономиках большая часть цен была освобождена одномоментно.

Примером более расширенного толкования постепенных реформ являются Узбекистан и Беларусь (мгновенное дерегулирование цен, но медленные реформы в других сферах, то есть низкий индекс либерализации), которые отста-

ют по индексу либерализации, но лидируют по объему производства в сравнении с предкризисным периодом. Однако примеры, которых можно привести множество, практически ничего не доказывают [4].

В качестве варианта теории, на основе которой могут быть объяснены все без исключения факты, можно использовать результаты исследования, проведенного российским экономистом В. Поповым. В его трактовке предлагается принять за исходную точку зрения самое распространенное толкование посттранзитивного трансформационного спада – необходимость устранения диспропорций в структуре экономики и во внешней торговле, унаследованных от плановой экономики и снижающих эффективность производства. Ликвидация этих диспропорций требует перераспределения ресурсов – труда и капитала – между предприятиями, отраслями и регионами и на начальном этапе сопряжена с падением производства, хотя в конце концов должна привести к повышению эффективности. В отношении издержек реформ никаких специальных предположений не делается (считается, что в данном случае они никак не связаны со скоростью реформ) с целью показать, что существуют более важные факторы, перекрывающие влияние темпов либерализации [5].

Степень посттранзитивной деформации экономической структуры и, следовательно, глубину трансформационного спада в рамках описываемого подхода определяют следующие факторы:

- уровень военных расходов;
- отраслевые диспропорции;
- диспропорции во внешней торговле;
- другие диспропорции [1].

Уровень военных расходов. Во многих прежних социалистических странах доля расходов на оборону в ВВП была намного выше 5%, т. е. существенно превышала аналогичный показатель в рыночных экономиках со схожим уровнем развития. Известно, что конверсия военной промышленности сопряжена с падением производства. Общая стагнация производства наблюдалась, например, в 1945–1946 гг. во всех странах-участницах Второй Мировой войны. Указанное падение не приводило к сокращению личного потребления, оно какое-то время не компенсировалось ростом выпуска гражданской продукции и вело к снижению общего объема выпуска. Логично предположить, что масштабы трансформационного спада зависят в том числе и от дореформенного уровня военных расходов.

Отраслевые диспропорции. Плановые экономики были чрезмерно индустриализованы за счет недостаточного (в сравнении с рыночными)

ми) развития сферы услуг. Перемещение ресурсов из промышленности в сферу услуг – важнейшая причина падения производства. Существует связь между глубиной падения производства и экономической структурой: чем больше сумма отклонений долей промышленности, сельского хозяйства и сферы услуг от соответствующих долей в рыночных экономиках со схожим уровнем ВВП на душу населения, тем больше падение производства.

Диспропорции во внешней торговле. Степень открытости социалистических экономик существенно отличалась от степени открытости рыночных экономик. Существует довольно тесная взаимосвязь между совокупными диспропорциями в торговле (недостаточная открытость экономики и искаженная торговля внутри СССР и между соцстранами) и динамикой ВВП, т. е. чем выше диспропорции накануне реформ, тем хуже динамика ВВП.

Другие диспропорции. Многочисленные диспропорции, связанные, например, с размером и специализацией предприятий. Эти диспропорции, созданные десятилетиями централизованного планирования, «овеществленные» в основных фондах, порождают серьезные трудности при реформировании экономики. Кроме того, дополнительное измерение применительно к анализу переходных экономик имеют «преимущества отсталости». Традиционная трактовка этого термина предполагает, что бедным странам легче поддерживать более высокие темпы роста, чем богатым, поскольку первые могут заимствовать технологические и другие достижения вторых через международный обмен. Диспропорции, созданные прежним социалистическим планированием, тем выше и тем «глубже», чем более развитой в «плановой жизни» была экономика, чем выше была ее капитал- и фондовооруженность. Диспропорции, доставшиеся в наследство от плановой экономики, труднее устранить, так как они материализованы в основных фондах. Если последние нельзя перепрофилировать, то общество несет потери, эквивалентные нескольким годовым объемам ВВП.

Трансформационное реформирование экономики, таким образом, сопровождается кризисом, специфика которого определяется содержанием посттранзитивного периода, основными развивающимися тенденциями которого являются тенденции рыночного хозяйствования.

До сих пор экономисты связывали падение производства либо с факторами спроса, либо с факторами предложения. Многообразные модели циклов и кризисов, созданные за последние несколько десятилетий, так или иначе отража-

ются на указанных представлениях. Но ни одна из существующих теорий кризисов (реальный цикл, мультипликатор-акселератор, равновесный цикл) не в состоянии объяснить посттранзитивный кризис, более того, он вообще не объясним в рамках тех фундаментальных принципов, на которых базируются эти теории.

Специфика посттранзитивного (трансформационного) кризиса объясняется следующими обстоятельствами:

- 1) прохождением экономики через вышеназванные фазы, традиционные для процессов реформирования экономики;
- 2) предшествующий период характеризовался состоянием стагнации экономики, таким образом произошло «наложение» посттранзитивного кризиса на кризис циклический;
- 3) переходный кризис характеризуется принципиально новым типом кризисного механизма: когда спад производства вызывается сменой целевой функции производителей, независимо от движений кривых спроса и предложения; именно наличие нетрадиционного поведенческого элемента придает кризису тот своеобразный характер, который позволяет определять посттранзитивный кризис как специфический;
- 4) спад производства и инвестиций, бюджетный кризис и кризис неплатежей есть взаимообусловленные проявления воспроизводственного кризиса; в его основе находится деструктивное взаимодействие сложившейся к началу реформ производственной и технологической структуры отечественной экономики и тех ценовых и финансово-стоимостных пропорций, которые возникли в результате либерализации цен и внешней торговли.

Отечественная экономика с ее отраслевой структурой, составом и качеством технологий, заработной платой, а следовательно, уровнем издержек и рентабельности формировалась в совершенно иных финансовых условиях. Структурная, инвестиционная и технологическая политика в течение двух–трех десятилетий, предшествовавших началу реформ, была ориентирована на дешевое топливо и сырье, сравнительно низкие транспортные издержки и т. д. С началом реформ свойственная прежнему режиму экономического развития сопряженность материальных и финансовых условий производства была нарушена.

Быстрые и масштабные сдвиги в структуре цен (в первую очередь рост цен на энергосырьевые ресурсы, транспортные тарифы), деструктивные последствия которых могли быть элиминированы лишь при условии столь же значительного роста эффективности в народном хо-

зяйстве, не отвечали адаптационным возможностям экономики. Предприятия не имели ни времени, ни материальных и финансовых возможностей перестроить свое производство. Вследствие резкого скачка цен после их либерализации были обесценены сбережения как предприятий, так и населения. Переоценка основных фондов отставала от роста цен на инвестиционные ресурсы. Основная часть предприятий имеет чрезвычайно низкий реальный уровень рентабельности. В результате предприятия, особенно обрабатывающих отраслей, в значительной степени лишились возможностей инвестирования и сколько-нибудь серьезного обновления своего основного капитала. Таким образом, либерализация ценообразования была осуществлена в условиях, которые объективно ограничивают возможности конструктивной (технологической, структурной) адаптации хозяйственных субъектов к росту относительных цен на сырьевые и энергетические ресурсы за счет повышения эффективности их использования.

Результатом изменения ценовых пропорций стало формирование огромного потенциала инфляции издержек. Скрытой формой его проявления является заниженная или даже отрицательная рентабельность производства. Внешняя форма реализации этого потенциала зависит от фактической жесткости денежно-кредитной политики.

Жесткая денежно-кредитная политика в состоянии до определенных пределов сдерживать конечный спрос и тем самым препятствовать непосредственной реализации имеющегося инфляционного потенциала в форме открытой инфляции. В этом случае инфляция издержек принимает подавленную форму и, обуславливая низкую рентабельность и обострение проблем восстановления оборотного капитала, может реализоваться как в форме спада производства, так и в форме неплатежей. Соответственно, при ослаблении денежных ограничений потенциал инфляции издержек реализуется в росте цен.

Таким образом, текущая денежно-кредитная политика по существу не воздействует на причины инфляции, а лишь определяет пропорции между явными и неявными формами реализации ее накопленного потенциала.

Неадекватность проводимой в последние годы денежно-кредитной политики проявляется в снижении обеспеченности экономики деньгами, что приводит к появлению всевозможных субститов денег, обуславливает суженное воспроизводство оборотного капитала и лежит в основе кризиса неплатежей.

Ограниченная платежеспособность, в свою очередь, порождает деформирование денежных

отношений и тем самым вытесняет значительную часть оборота материальных ресурсов и услуг в «теневую экономику», усугубляет проблемы сбора налогов и способствует расширению возможностей незаконного вывоза капитала и других злоупотреблений.

Ухудшение финансового положения производства в результате роста затрат, реальное уменьшение их доходов приводит к сокращению спроса – как потребительского, так и инвестиционного. Причем в инвестиционном плане больше всего страдают обрабатывающие отрасли. Сокращение конечного спроса неизбежно вызывает снижение производства, а этот процесс и сопровождающее его повышение материалоемкости означают еще большее снижение налоговой базы бюджета.

Специфика посттранзитивного периода и трансформационного кризиса определяет содержание государственного регулирования экономики и диктует задачи макроэкономической политики государства в этих условиях. Последние можно определить как стабилизационные и стимулирующие.

Посттранзитивный экономический кризис в Украине, сочетающий в себе фискально-бюджетный, банковский и промышленный, требует комплексных мероприятий, направленных на его преодоление. Кроме того, стандартные теоретические модели и традиционные для развитых стран практические алгоритмы преодоления кризисных ситуаций, как показал опыт, в переходной экономике не «работают». Это обуславливает необходимость отказа от безальтернативных вариантов при выборе механизмов и средств решения тех или иных задач, делая ставку только на использование монетаристских или кейнсианских методов антикризисного регулирования.

Таким образом, необходимость преодоления посттранзитивного кризиса и выхода экономики на траекторию стабильного экономического роста ставит перед экономикой и обществом триединую задачу, включающую следующие составляющие:

- 1) выработку и реализацию антикризисных мероприятий (антикризисная программа);
- 2) разработку и реализацию мер по «включению» факторов и механизмов роста (модель роста);
- 3) формирование национальной модели экономической системы условиях острого посттранзитивного кризиса мировой и украинской экономики.

Реализация указанных составляющих предполагает их параллельное осуществление и вызывает необходимость качественного изменения

роли государства в экономике и формирование системы государственного регулирования, адекватной сложившимся условиям.

На необходимость изменения роли государства и его макроэкономической политики указывает и опыт первых постсоветских лет социально-экономических преобразований в Украине. Радикализм, игнорирование экономической целесообразности привели к таким деформациям в экономике, которые создали угрозы для национальной экономической безопасности и значительно осложнили трансформационные процессы. Кратко сформулируем специфику трансформационных вызовов и рисков национальной экономической безопасности Украины.

Первое. Самое глубокое в мирных условиях падение производства, инвестиций и реальных доходов населения. Только каждый второй инвестор осуществил затраты на приобретение нового оборудования и новых технологий. Снизились денежные доходы населения. Социальная дифференциация привела к изменениям в распределении денежных доходов в сторону увеличения доли бедных слоев населения до 50%. Коэффициент децильной дифференциации составил 14,6 (при предельно допустимом 4–5%).

Второе. Произошло (и в ускоряющемся темпе происходит) разрушение национального богатства страны, т. е. ранее накопленных ею материальных и интеллектуальных ресурсов. Предотвращение этих процессов требует огромных инвестиций уже не на увеличение производства, а на поддержание его на прежнем уровне, что, в свою очередь, создает препятствия экономическому росту и выходу из кризиса. От этих затрат общество уйти не сможет, поскольку это вложения в системы его жизнеобеспечения и внутренние условия воспроизводственного процесса.

Третье. Имеет место цепная реакция экономических ограничений на другие сферы, определяющие будущее страны и ее национальную безопасность.

Четвертое. Процесс проведения реформ демонстрирует преувеличение текущих задач в ущерб стратегическим интересам развития.

Пятое. Происходит резкое уменьшение степени самостоятельности экономических решений страны. Переход к открытости экономики создает новые возможности для развития, но имеет и свои геоэкономические риски. Это не только возможность подавления национальной промышленности более мощными конкурентами и значительно большее воздействие на экономику страны нестабильности на мировых рынках. Все эти последствия переходная экономика Украины уже ощутила в явной форме.

Весьма существенным является и нарастание внешней задолженности в сочетании с внутренней задолженностью особого рода, когда последняя не только фактически обескровливает реальный сектор, но и ведет к оттоку национальных активов за границу. Если добавить к этому особый характер займов международных организаций, в которых оговариваются жесткие условия их предоставления, то становятся очевидными ограниченные возможности выбора решений при переходе к росту. В этих условиях модель национальной экономической системы и модель экономического роста могут быть только смешанными. Такой их характер обусловлен общемировыми тенденциями развития и особенностями предшествующего развития Украины.

УДК 338.48

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ТУРИЗМ КАК СПЕЦИФИЧЕСКАЯ ФОРМА МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ УСЛУГАМИ

У статті розглянуто сутність міжнародного туризму як специфічної форми міжнародної торгівлі, відображена роль міжнародного туризму в економіці та необхідності удосконалення менеджменту у роботі туристичних фірм.

Ключові слова: туризм, ринок туристичних послуг, організаційно-економічний розвиток туризму, конкурентоспроможність туристичного продукту.

В статье рассмотрена сущность международного туризма как специфической формы международной торговли, отражена роль международного туризма в экономике и необходимость совершенствования менеджмента в работе туристических фирм.

Ключевые слова: туризм, рынок туристических услуг, организационно-экономическое развитие туризма, конкурентоспособность туристического продукта.

The article considers the nature of international tourism as a specific form of international trade, reflects the role of international tourism in the economy and the need to improve management in the tourism firms.

Key words: tourism, the market of the tourist services, organizational-economic development of tourism infrastructure, the competitiveness of tourism product.

Постановка проблемы. Последние десятилетия характеризуются глубокими изменениями в мировой экономике. Происходит интенсивное расширение торговых, культурных, научно-технических связей и развитие туризма. Экономический и социальный прогресс во многих странах планеты приводит к расширению межгосударственных поездок с различными целями. Всё это превращает контакты между деловыми людьми и большими группами населения в постоянный фактор экономического развития. На этой основе чрезвычайно перспективным направлением экономической деятельности становится международный туризм.

Анализ последних исследований и публикаций. Так как туризм занимает важное ме-

ЛИТЕРАТУРА

1. Кальченко Т. В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень : монографія / Т. В. Кальченко. – К. : КНЕУ, 2006. – 248 с.
2. Мазурок П. П. Історія економічних учень у запитах та відповідях : навч. посібник / П. П. Мазурок. – [2-ге вид., стер.]. – К. : Знання, 2006. – 477 с.
3. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе / М. Блауг ; пер. с англ. – [4-е изд.]. – М. : «Дело ЛТД», 1994. – 720 с.
4. Адаманова З. О. Инновационные стратегии развития в условиях глобализации : монография / З. О. Адаманова. – Симферополь : Крымучпедгиз, 2005. – 504 с.
5. Попов В. Динамика производства при переходе к рынку / В. Попов // Вопросы экономики. – 1998. – № 7. – С. 42–44.

Адельсеитова Э. Б.

сто в экономике многих стран, то проблемы совершенствования международного туризма являются весьма актуальными. Над этими проблемами работают специалисты всех стран, в частности Т. В. Козырева, Д. А. Ковалев, Г. А. Папирян, В. И. Азар, С. Ю. Туманов и др.

Цель статьи – определение специфики международного туризма, а также основных направлений эффективного развития индустрии туризма в масштабах мировой экономики.

Изложение основного материала. Одно из первоначальных и наиболее точных определений туризма было дано профессорами Бернского университета Гунзикером и Крапфом, которое позже было принято Международной ассоциацией научных экспертов туризма. Первона-

чально эти ученые были того мнения, что туризм можно определить как ряд явлений и взаимоотношений, возникающих как результат путешествий людей до тех пор, пока это приводит к постоянному пребыванию вне места постоянного проживания и не связано с получением какой-либо выгоды. Это определение не касается экскурсий, деловых путешествий, связанных с получением прибыли, даже когда прибыль не получена в стране пребывания.

Со временем базовая концепция туризма расширилась и стала включать различные виды деловых путешествий, которые не приводят к постоянному пребыванию в стране и не подразумевают получение прибыли.

В основу периодизации развития туризма в Западной Европе положены технико-экономические и социальные предпосылки [1]. Согласно этой периодизации, в истории развития туризма различается 4 этапа.

1. До начала XIX века – предыстория туризма.

2. Начало XIX века – начало XX века – элитарный туризм; зарождение специализированных предприятий по производству туристских услуг.

3. Начало XX века – до Второй мировой войны – начало становления социального туризма.

4. После Второй мировой войны – современный этап – массовый туризм, формирование туристской индустрии как межотраслевого комплекса по производству товаров и услуг для туризма. Именно в этот период туризм приобретает действительно массовый характер и из предмета роскоши становится потребностью для большинства населения высокоразвитых индустриальных стран. В определенной степени этому способствовало сокращение рабочего времени и, соответственно, увеличение свободного времени. При этом формируется мощная индустрия отдыха со своим продуктом, производственным циклом, методами организации и управления производством.

Итак, на определенном этапе развития экономики, когда потребность в путешествиях резко возросла, появились и производители услуг для путешествий. Это привело к формированию товара особого вида – туризма. Таким образом, туризм возник как товар, который можно купить и продать на потребительском рынке и который реализуется в форме материальных и нематериальных услуг.

Существенное значение для развития международного туризма имело также стремление отдельных стран к увеличению валютных поступлений от туризма и создание с этой целью

целой отрасли хозяйства – туристской индустрии. Под туристской индустрией понимается совокупность производственных, транспортных и торговых предприятий, производящих и реализующих туристские услуги и товары туристского спроса. Сюда относятся гостиницы и другие средства размещения, средства транспорта, предприятия общественного питания, предприятия, выпускающие сувениры и другие товары туристского спроса [2].

В настоящее время туристская терминология претерпевает существенные изменения сообразно стремительному темпу развития как общественных отношений, так и туризма, его отраслей и видов. Толкование туристских терминов – предмет ожесточенных дискуссий разработчиков теории туризма. Для того чтобы определить значение туризма и полнее описать сферу его деятельности, необходимо, в первую очередь, выделить основные группы субъектов, которые взаимодействуют в туризме.

1. *Туристы.* Это люди, которые испытывают различные психические и физические потребности, природа которых определяет направление и виды участия этих людей в туристской деятельности в качестве потребителей.

2. *Организации, предоставляющие туристам товары и услуги.* Это предприниматели, которые видят в туризме возможность получить прибыль посредством предоставления товаров и услуг с учетом спроса на туристском рынке.

3. *Местные органы власти.* Они рассматривают туризм как важнейший фактор экономики, связанный с доходами, которые местные граждане могут получать от этого бизнеса в виде налогов, поступающих в местный бюджет.

4. *Принимающая сторона.* Это местное население, воспринимающее туризм в первую очередь как фактор занятости населения. Для этой группы важным является результат взаимодействия с туристами, в том числе и с иностранцами.

Таким образом, на наш взгляд, туризм может быть определен как совокупность явлений и взаимоотношений, возникающих при взаимодействии туристов, поставщиков, местных органов власти и местного населения в процессе туристской деятельности.

Для изучения развития международного туризма и его воздействия на мировую экономику необходимо рассматривать отдельные регионы мира. Всемирная туристская организация (ВТО) выделяет пять основных регионов мира: Америку; Африку; Азиатско-Тихоокеанский регион; Ближний Восток; Европу.

Международный туризм в мире крайне неравномерен, что объясняется в первую очередь

разными уровнями социально-экономического развития стран и регионов. Наибольшее развитие международный туризм получил в западноевропейских странах. На долю этого региона приходится около 60% мирового туристического рынка и около 50% валютных поступлений. Свыше 18% мирового туристического рынка и 20% валютных поступлений приходится на Азиатско-Тихоокеанский регион, менее 17% рынка и 24% валютных поступлений – на Америку, и около 8% рынка и 5% валютных поступлений – на Африку и Ближний Восток вместе взятые [3].

Международный туризм для многих стран превратился в существенный источник увеличения доходов и роста национальной экономики. Такие высокоразвитые страны, как Швейцария, Австрия, Франция, значительную долю своего благосостояния построили на доходах от туризма.

В классификации Всемирной туристской организации выделяются страны, являющиеся в первую очередь странами-поставщиками туристов, и страны, являющиеся в первую очередь принимающими. К странам-поставщикам туристов относятся США, Бельгия, Дания, Германия, Голландия, Новая Зеландия, Швеция, Канада, Англия. К принимающим туристов странам относятся: Австралия, Италия, Швейцария, Франция, Кипр, Греция, Мексика, Португалия, Испания, Турция.

По количеству прибытий и доходам от международного туризма Всемирная туристская организация ежегодно составляет рейтинг десяти лидирующих стран. Среди них Франция и Испания лидируют по международным туристским прибытиям, составляя вместе более 18% всех международных прибытий. США занимает третье место [4].

Развитие туризма оказывает стимулирующее воздействие на такие ключевые секторы экономики, как транспорт, связь, торговля, строительство, сельское хозяйство, производство товаров народного потребления и, с учетом мультипликативного эффекта, составляет одно из наиболее перспективных направлений структурной перестройки экономики.

Увеличение объемов капитальных инвестиций в туризм также свидетельствует об экономическом значении этой области на мировом уровне. В 2010 г. число туристских прибытий превысило 1 млрд. человек [3]. Анализируя изменение основных экономических показателей развития данной отрасли, можно сделать вывод, что туризм за последние 15 лет развивался высокими темпами. Даже в условиях неблагоприятной конъюнктуры и периодов экономического

кризиса в мировой индустрии туризма сохранялась положительная тенденция к росту.

В общем числе туристических поездок в мире 60% составляют поездки в связи с отдыхом, 30% – деловые поездки [5].

Рассматривая страны с переходной экономикой, можно отметить, что в настоящее время туристская индустрия в этих странах переживает период своего становления как самостоятельного сектора хозяйствования.

Страны с переходной экономикой (страны бывшего СССР) занимают огромную территорию. Естественно, регион обладает огромнейшими природными и рекреационными ресурсами для развития индустрии туризма. Богатейшая природа, памятники культуры различных народов, населяющих огромную территорию и исповедующих разные религии, исторические места и монументы, созданные народами, жившими в древности, создают благоприятные условия для развития данной отрасли экономики.

Вместе с тем ухудшение взаимодействия в области туризма вследствие общих дезинтеграционных процессов стало определенным стимулятором для возобновления и дальнейшего развития сотрудничества в данной сфере.

Выводы. Подводя итог, следует отметить, что туризм стимулирует развитие других смежных отраслей экономики: торговли, транспорта, связи, сельского хозяйства, производства товаров народного потребления и др. Наряду с высоким экономическим потенциалом, туризм играет и важную социальную роль.

Для увеличения роли международного туризма в экономике необходимо обеспечить согласованность политики в области туризма на национальном и региональном уровнях и четкое разграничение функций, полномочий и ответственности всех заинтересованных в развитии туризма сторон: государства, частного сектора, профессиональных неправительственных организаций и местного сообщества.

ЛИТЕРАТУРА

1. Сапрунова В. Б. Туризм: эволюция, структура, маркетинг / В. Б. Сапрунова. – М. : Ось-89, 2009. – 160 с.
2. Квартальнов В. А. Туризм / В. А. Квартальнов. – М. : Финансы и статистика, 2009. – 320 с.
3. Stelmac O. Stage of forming of tourism / O. Stelmac // Journal of Tourism. – 2010. – № 4(21). – P. 128–131.
4. Шмарова Л. В. Статистика международного туризма / Л. В. Шмарова. – С.: МФТИ, 2010. – 85 с.
5. Байназаров Ю. К. Статистические методы оценки деятельности туристских предприятий (объединений) и повышение их роли в условиях полного хозяйственного расчета / Ю. К. Байназаров. – М. : ЦРИБ «Турист», 2009. – 85 с.

ФИНАНСОВАЯ ГЛОБАЛИЗАЦИЯ: СПЕЦИФИКА СОВРЕМЕННОГО ПЕРИОДА МИРОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ОТНОШЕНИЙ

У статті розглянута фінансова глобалізація як фактор економічного впливу, визначені феномен глобалізації, а також розглянуті основні тенденції розвитку фінансової глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, інновація, фінансові операції, фінансові ринки, фінансова політика, світова економіка.

В статье рассмотрена финансовая глобализация, как фактор экономического влияния, определен феномен финансовой глобализации, а также рассмотрены основные тенденции развития финансовой глобализации.

Ключевые слова: глобализация, инновация, финансовые операции, финансовые рынки, финансовая политика, мировая экономика.

The article deals with the financial globalization as a factor of economic influence. The financial globalization phenomenon has been determined and the main tendencies of the financial globalization development have been considered.

Key words: globalization, innovation, financial operations, financial markets, financial policy, world economy.

Постановка проблемы. К наиболее характерным особенностям современного периода относят глобализацию современного мирового хозяйства и усиление взаимозависимости национальных экономик. Большой размах приобретают интеграционные процессы в сфере производства и финансов. Все новые и новые достижения научно-технического прогресса ведут к усилению взаимозависимости национальных звеньев мирового хозяйства, а это, в свою очередь, неизбежно приводит к развитию инвестиционного процесса, образованию экономик с инновационным типом экономики.

Одной из основных черт финансовой глобализации является значительное возрастание роли финансовой сферы, связанное с расширением масштабов и усложнением характера внешнеэкономических связей. Финансовая система в большей степени становится средством перераспределения финансовых ресурсов в соответствии с потребностями и возможностями развития производства не только в национальных, но и в мировых масштабах.

Возрастают объемы международных финансовых операций. Именно международная финансовая сфера через систему кредитования обеспечивает достаточно высокую гибкость механизма конвергенции национальных хозяйств на нынешнем этапе интернационализации. Финансовая политика отдельных стран оказывает ощутимое влияние на ведение хозяйственных дел других стран и на мировую экономику в целом. Потому этот процесс длительное время протекал в контексте либерализации движения капитала, что предопределяет объективную необходимость согласования на международном

уровне основных направлений финансовой политики различных государств, выработки общих подходов использования финансовых инструментов в инвестиционном механизме, минимизации финансовых рисков. Финансовые операции все в меньшей степени оказываются подконтрольными национальным органам, и это является результатом расширения международного финансового рынка, а также усиления транснациональных корпораций и банков. Поэтому важная роль в системе институциональных структур регулирования международного финансового рынка отводится международным экономическим организациям.

Анализ публикаций. Вопросы, связанные с финансовой глобализацией как фактором экономического влияния в своих научных исследованиях освещают такие видные ученые, как П. И. Вахрин, С. И. Долгов, Н. Иванов, В. П. Колесов, Л. Н. Красавина, Д. М. Михайлов, С. Р. Моисеев, Л. В. Сабельников, В. А. Теперман, Ю. В. Шишков, Н. П. Шмелев.

Целью данной статьи – рассмотреть финансовую глобализацию как фактор экономического влияния, определить феномен финансовой глобализации, а также рассмотреть основные тенденции развития финансовой глобализации.

Изложение основного материала. Глобализация – это процесс всевозрастающего воздействия различных факторов международного значения на социальную действительность в отдельных странах. Глобализация – это признание растущей взаимозависимости современного мира, главным следствием которой является значительное ослабление национального государственного суверенитета под напором действий

иных субъектов современного мирового процесса – прежде всего транснациональных корпораций и иных транснациональных образований, например, международных компаний, финансовых институтов, этнических диаспор, религиозных движений, мафиозных групп и т. д. [1, с. 51–52]. Не связанные, в отличие от национальных государств, условиями международных договоров и конвенций, эти транснациональные образования оказываются в более выгодном положении, перераспределяя в свою пользу властные полномочия.

Основной сферой глобализации является международная экономическая система (мировая экономика), т. е. глобальное производство, обмен и потребление, осуществляемые предприятиями в национальных экономиках и на мировом рынке. Хотя основная часть глобального продукта потребляется в странах-производителях, национальное развитие все более увязывается с глобальными структурами и становится более многосторонним и разноплановым. Успех глобальных корпораций в значительной мере опирается на признание их продукции потребителями разных стран. Даже в странах с высоким уровнем развития товарного национализма продукция глобальных корпораций находит успешный сбыт по причине ее относительной дешевизны и качества.

Самый мощный фактор глобализации – экономический, проявляющийся в наличии транснациональных корпораций, действующих одновременно во многих странах и использующих новые исторические условия в своих интересах. Но не нужно полагать, что глобализация – это своего рода гигантизация или смесь разнородных процессов. Глобализация – это объективный процесс, который определяет качественные изменения в глобальном пространстве, возрастание взаимосвязанности и уникальности отдельных людей или цивилизаций в целом. Центральная идея, лежащая в основе глобализации, заключается в том, что многие проблемы невозможно адекватно оценить и изучить на уровне национального государства, т. е. на уровне отдельной страны и ее международных отношений с другими странами. Вместо этого их необходимо формулировать с точки зрения глобальных процессов. Сегодня глобализация считается «единственно возможным путем к полной либерализации и интеграции мировых рынков, который отмечен как неизбежная и желательная судьба для всего человечества» [2, с. 18].

Важнейшей составляющей глобализации является финансовая глобализация. Она характеризуется серьезными изменениями в мировых финансах, введением новаторских методов ор-

ганизации и управления финансовыми ресурсами. В результате финансовой глобализации капитал приобрел значительную мобильность, перетекая по всему миру к самым привлекательным и более выгодным возможностям приложения, а характер операций участников глобального рынка с диверсификацией активов и пассивов по странам и регионам, наличием широкой сети представительств, филиалов и дочерних организаций за рубежом уже не позволяет отождествлять их только со страной национальной принадлежности [3, с. 13].

Можно отметить, что финансовая глобализация усилила влияние международных рынков на осуществление операций кредитования и заимствования резидентами различных стран, что привело к росту международной сети финансовых институтов и корпораций, к повышению доли бизнеса, приходящейся на зарубежные страны, и к фундаментальным изменениям в их системах организации управления финансовыми потоками. Одновременно финансовая глобализация серьезно затрагивает и государства, поскольку в новых условиях ужесточается конкуренция национальных экономик за кредитные ресурсы, свободно перераспределяемые в масштабе нового глобального мирового хозяйства. Финансовая глобализация заставляет государства изыскивать новые пути для повышения инвестиционной привлекательности национальных экономик.

Одним из путей повышения инвестиционной привлекательности является региональная интеграция национальных рынков, сопровождаемая снятием барьеров для входа на национальные рынки капитала иностранных финансовых институтов, повышением мобильности капитала и снижением транзакционных издержек, дерегулированием и либерализацией в области международной торговли, что способствует улучшению инвестиционного климата, а следовательно, ускоренному экономическому развитию участвующих в интеграции стран [4, с. 3].

Вместе с тем в результате либерализации и дерегулирования рынков, снятия законодательных ограничений, барьеров регулирования и роста операций иностранных участников на национальных рынках происходит размывание границ между различными их секторами и сегментами в мировом масштабе. Происходит упразднение сегментации и среди крупных международных институциональных инвесторов, которые начинают вкладывать капитал в нетрадиционные для них финансовые инструменты. В результате слияний и поглощений происходит концентрация огромных финансовых ресурсов у

ограниченного числа глобальных игроков, способных вести активные операции на различных рынках долгового капитала.

Позитивное влияние финансовой глобализации связано с эффектом конкуренции, к которой она неизбежно ведет, а негативное – с потенциальными конфликтами, которые можно избежать путем развития глобального сотрудничества на основе политических соглашений или создания новых международных институтов. Глобализация рассматривается, с одной стороны, в качестве важного источника новых возможностей, с другой – как причина многих бед и даже конфликтов внутри отдельных государств, а также между странами и регионами.

Таким образом, с одной стороны, глобализация ведет исключительно к конвергентным процессам, а с другой – растет национальная и культурная дифференциация, которая в крайних формах национализма и религиозной нетерпимости проявляется в конфликтных формах. Естественным является желание народов сбросить свои культурные и национальные ценности, стереотипы поведения и т. д. Издержки и выгоды процесса глобализации распределяются между участниками крайне неравномерно. Повышение производительности, сокращение затрат, рост доходов и благосостояния на одном полюсе достигаются ценой увеличения неопределенности, рисков, неравенства, бедности на другом [5, с. 20].

Отдельные страны не могут позволить себе выключаться из системы всемирного рынка, не заплатив за это высокую цену. В то же время глобализация неизбежно влечет за собой усиление роли национальных правительств во внутриэкономической сфере и во взаимодействии с внешним миром, что дает возможность снизить уязвимость, минимизировать социальные издержки, связанные с глобализацией, легче добиться договоренности с международным капиталом в плане достижения более справедливого распределения выгоды от торговли, иностранных инвестиций и других сделок.

Что касается преимуществ глобализации, то, прежде всего, она вызвала обострение международной конкуренции. Здоровая конкуренция и расширение рынка ведут к углублению специализации и международного разделения труда.

Еще одно преимущество глобализации – экономия на масштабах производства, что потенциально может привести к сокращению издержек и снижению цен, а следовательно, к устойчивому экономическому росту. Глобализация может привести к повышению производительности труда в результате рационализации

производства на глобальном уровне и распространения передовой технологии, а также конкурентного давления в пользу непрерывного внедрения инноваций в мировом масштабе.

Преимущества глобализации связаны также с выигрышем от торговли на взаимовыгодной основе, удовлетворяющей все стороны. В целом преимущества глобализации позволяют улучшить свое положение всем партнерам, получающим возможность повысить уровень заработной платы и жизненные стандарты путем увеличения производства.

Несмотря на все преимущества глобализации, данный процесс вызывает в мировой экономике и финансах новые очаги конфликтов и противоречий:

- а) существует резко увеличивающийся разрыв между слабыми и сильными странами;
- б) именно на почве глобализации происходит деформация финансово-рыночных механизмов;
- в) конкуренция вырождается, превращаясь в свою противоположность; она уже не подстегивает отстающих, не побуждает их к наращиванию конкурентных преимуществ, а уничтожает многих из тех, кто в иных условиях имел бы шанс на выживание, причем это касается не только хозяйствующих субъектов, но и целых стран;
- г) серьезные угрозы стабильному развитию экономики исходят от ажиотажной экспансии глобального капитала, особенно капитала спекулятивного [6, с. 44].

Мощные волны, рождаемые спекулятивными накатами, дестабилизируют экономику не только слабых, но и сильных стран. Меняется сам характер производства мирового ВВП. В нем быстро возрастает доля наукоемкой продукции.

Финансовая глобализация является главной движущей силой развития мировой экономики, уровень которой достиг определенной зрелости. Приведем факторы, свидетельствующие об увеличении уровня финансовой глобализации:

- 1) рост финансовой системы, при этом рост финансовой составляющей экономики особенно заметен в еврозоне;
- 2) все более выраженная переориентация финансовой системы на сделки с ценными бумагами вместо традиционных банковских услуг; рынок капитала все больше отнимает посредническую функцию у банковской системы, которая, в свою очередь, еще больше смещается от традиционного банковского дела с его долгосрочными кредитами и многолетними отношениями с клиентами в сторону инвестиционного банкинга;

- 3) появление сложных финансовых инструментов, которые существенно изменили подход к управлению рисками;
- 4) появление на финансовых рынках новых игроков – прежде всего хедж-фондов и фондов прямых инвестиций [3, с. 21–22].

Глобализацию товарных и финансовых рынков, под которой понимается усиливающееся международное переплетение национальных рынков, сопровождаемое более высокой подвижностью капитала, без сомнения можно отнести к одному из самых значительных экономических событий в последние десятилетия. Глобализация финансовых рынков представляет собой многоаспектный процесс, который, с одной стороны, дает участникам рынка дополнительные шансы и возможности получения дополнительных прибылей, но с другой – выдвигает определенные требования, в том числе обусловленные возникновением сложных рисков ситуаций, которыми необходимо уметь управлять [7, с. 17–19].

Несмотря на все потенциально опасные моменты, преимущества (или шансы) от глобализации финансовых рынков все же перевешивают. В последние двадцать–тридцать лет международные инвесторы и заемщики капитала находят в выигрыше благодаря тенденциям глобализации. Рыночные силы двигают вперед развитие финансовой глобализации и информационных технологий. Однако для остальных участников мировых финансовых рынков, таких как финансовые институты, национальные рынки капиталов, органы регулирования и надзора, последствия глобализации более сложные и требуют постоянного изучения и следования за данным процессом. В результате изменений, обусловленных процессом финансовой глобализации, возник финансовый рынок, который характеризуется интеграцией рынков и консолидацией институтов за пределами продуктовых и географических границ. Это положительное развитие связано с возникновением ряда потенциальных и конкретных рисков.

Во-первых, интернационализация банковской деятельности может привести к приходу на рынок кредитных и финансовых институтов из стран с недостаточным контролем.

Во-вторых, интернационализация может привести к пересечению компетенции национальных органов надзора. Таким образом, возникает необходимость четкого выделения надзора за деятельностью международных институтов на отдельных сегментах рынка.

В-третьих, в процессе консолидации могут возникнуть огромные по величине институты, представляющие опасность системного риска.

Кроме того, на интегрированных рынках капитала институты подвергаются рискам, которые возникают за пределами отдельных стран, однако оказывают существенное влияние на стабильность финансовых национальных рынков. Это означает, что даже те банки, которые работают исключительно на национальных рынках, подвергаются воздействию кризисных явлений, возникающих за пределами страны, т. е. высокий уровень переплетения финансовых рынков, повышает опасность передачи рисков.

Таким образом, можно отметить, что именно интернационализация банковской деятельности послужила отправной точкой для возникновения системных банковских кризисов, которые выходили за пределы страны нахождения банка и затрагивали зачастую интересы многих государств. Итак, финансовый капитал превращается в «чисто денежный капитал» с функциональными задачами. Поскольку современный капитал – финансовый капитал, следовательно, в его основе лежат стоимостные отношения, сегодня предполагающие их отрыв от формы товарного мира. Поэтому для такого капитала преимуществом становится именно движение стоимости, появляется возможность чистого ее образования в процессе движения.

Глобальный финансовый капитал – это финансовый капитал в его чистом виде, абсолютно «чистый» от государственных рамок, деления на промышленный, банковский или иную экономическую форму капитала. Именно поэтому он существует и как предпринимательский, и как банковский, и как денежный, и как торговый. Это всего лишь превращенные формы его бытия. В чистом виде капитал – идеальная конструкция стоимостного (финансового) мира. Будучи высшей формой развития финансового, глобальный капитал содержит в себе характеристики первого: он фиктивен, спекулятивен, экстерриториален, агрессивен.

Итак, глобальный финансовый капитал – это высшая стадия развития финансового капитала, когда его доминирование и масштабность распространяется на все глобальное пространство и когда технологии управления, которые позволяют ему получать глобальную ренту, экстерриториальны и разнообразны.

Основная функция глобального финансового капитала – организация больших экономических пространств и управление ими и экономическими процессами в них. Реализация этой функции предполагает осуществление особой организационной деятельности по созданию носителей его целей – пространственно-иерархических сетевых структур – больших экономических структур [4, с. 4–5].

Глобальный финансовый капитал получает доход в виде рентных платежей. Существование глобальной финансовой ренты основано не на производственном, а на перераспределительном процессе, когда формируются властные полномочия глобального капитала, проявляющиеся в его способности организовывать и управлять экономическими пространствами и процессами в них.

Глобальная власть реализуется через механизмы информационной, энергетической и финансовой власти, распространяемые на все геопространство. Именно поэтому глобальная власть становится источником дохода в виде рентных платежей, принудительно перераспределяемых в пользу глобального капитала через мировой финансовый рынок посредством разноразмерной ликвидности национальных валют и срочных финансовых инструментов.

Современный финансовый капитал – это капитал глобальный, глобализуемый и глобализуемый. Его действия в первую очередь направлены на самого себя, на организацию своего функционирования посредством формирования больших экономических структур, которые образованы ради того, чтобы капитал смог стать глобальным, а потом и всех сделал глобальными.

Как продукт глобализации капитал становится таким только в условиях тотального развития информационных и коммуникационных технологий. Именно они являются его базой (как размещение), основой (как порождение), продуктом (как техническое воспроизводство) [2, с. 19].

Как субъект глобализации глобальный капитал преобразовывает глобальное пространство в своих интересах, влияет на другие экономические, политические, социальные, государственные геосубъекты с помощью больших экономических структур. Поэтому его можно рассматривать как особый сложный динамичный феномен – субъектсистему, способную создавать особые субъекты, структуры и осуществлять хозяйственные процессы с ними и в них [8, с. 53–55].

Итак, глобальный финансовый капитал как экономическая категория выражает устойчивые экономические отношения между большими экономическими структурами и иными экономическими и неэкономическими агентами по поводу перераспределения и присвоения глобальной финансовой ренты. Основной формой его движения выступают арбитражные операции на финансовых рынках, осуществляемые с помощью производных финансовых инструментов.

Одним из основных последствий глобализации является то, что фактически основную часть преимуществ получают богатые страны или индивиды. В процессе ее быстроразвивающиеся страны входят в круг богатых государств, а бедные страны все больше отстают от них. Растущий разрыв в доходах вызывает недовольство с их стороны, чреватое международными конфликтами. Вопрос распределения преимуществ является одним из важнейших в процессе глобализации мировой экономики.

Также глобализация порождает проблему, вызванную опасением, что контроль над экономикой отдельных стран может перейти от суверенных правительств в другие руки, в том числе к наиболее сильным государствам, многонациональным или глобальным корпорациям и международным организациям. В силу этого некоторые усматривают в глобализации попытку подрыва национального суверенитета. Вместе с тем, в эпоху глобализации укрепление государства и его институтов – обязательное условие не только его выживания, но и развития всей нации. В условиях глобализации государство не только может, но и должно взять на себя стратегические функции по участию в глобализационных процессах, чтобы эффективно использовать их преимущества и максимально уменьшить их негативное влияние. Некоторые аспекты влияния глобализации на национальную экономику следует рассмотреть особо.

Прежде всего, это чрезвычайно высокие темпы роста прямых иностранных инвестиций, намного превосходящие темпы роста мировой торговли. Они играют ключевую роль в трансферте технологий, промышленной реструктуризации, образовании глобальных предприятий, что оказывает непосредственное воздействие на национальную экономику.

Второй аспект касается влияния на технологические инновации, которые являются одной из движущих сил глобализации, но она, в свою очередь, усиливая конкуренцию, стимулирует их дальнейшее развитие и распространение среди стран.

Иногда в разряд издержек глобализации относят безработицу. Но это утверждение опровергается низкой нормой безработицы во многих экономически развитых странах, активно участвующих в глобализации и за счет ее преимуществ обеспечивающих высокий уровень заработной платы, в противовес странам, мало участвующим в процессах глобализации и имеющим высокий уровень безработицы и низкий уровень заработной платы.

Следует заметить, что отдельные государства могут оградить себя от участия в процессе

глобализации, но ни одно государство не имеет возможности остановить этот процесс во всем мире: всегда найдутся страны, заинтересованные в международном сотрудничестве для укрепления своих экономических позиций.

И в этой связи государства стоят перед выбором: или поддерживать процесс глобализации, помогать ему и пытаться получить от него пользу для своей страны, или сопротивляться и тем самым ограничить свое участие в международном сотрудничестве и разделении труда, воздвигнуть барьеры для притока новых технологий и инвестиций.

Нетрудно предвидеть, что основной проблемой будущего будет проблема отношения между процессом глобализации и государствами, теми национальными институтами, которые существуют и будут продолжать существовать.

Таким образом, финансовая глобализация является следствием экономического развития отдельных компаний и государств, которые вырастают за рамки собственного государства и начинают использовать мировые финансовые ресурсы для дальнейшего развития своей деятельности, тем самым оказывая влияние на функционирование мировой экономики.

ЛИТЕРАТУРА

1. Делягин М. Мировой кризис: Общая теория глобализации : курс лекций / М. Делягин. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 768 с.
2. Иванов Н. Глобализация и проблемы оптимальной стратегии развития / Н. Иванов // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 2. – С. 18–19.
3. Михайлов Д. М. Финансовая глобализация как фактор экономического влияния / Д. М. Михайлов // Вестник финансовой академии. – 1999. – № 4. – С. 13–23.
4. Осадчая И. Глобализация и государство: новое в регулировании экономики развитых стран / И. Осадчая // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – № 11. – С. 3–5.
5. Долгов С. И. Глобализация экономики: новое слово или новое явление? / С. И. Долгов. – М. : ОАО Изд-во «Экономика», 2000. – 320 с.
6. Колодко Г. Глобализация и экономический рост / Г. Колодко // Мир перемен. – 2004. – № 2. – С. 44–52.
7. Зевин Л. Национальные экономические системы в глобальных процессах / Л. Зевин // Мировая экономика и международные отношения. – 2003. – № 11. – С. 17–19.
8. Давыдов В. Феномен финансовой глобализации / В. Давыдов, В. Бобровников, В. Теперман. – М. : ИЛА РАН, 2000. – 167 с.

УДК 339.924:331.556.4(477)

Зиятдинова Н. Р.

МИГРАЦИОННЫЕ ПОТОКИ НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

У статті розглядається активність трудових міграційних потоків в Україні в контексті тенденцій міжнародних міграційних процесів.

Ключові слова: трудова міграція, міграційні потоки, інтеграційні процеси, світова економіка, робоча сила, працевлаштування.

В статье рассматривается активность трудовых миграционных потоков в Украине в контексте тенденций международных миграционных процессов.

Ключевые слова: трудовая миграция, миграционные потоки, интеграционные процессы, мировая экономика, рабочая сила, трудоустройство.

The article considers the activity of labor migration in Ukraine in the context of trends in international migration.

Key words: labor migration, migration flows, integration processes, the world economy, the labor force, employment.

Постановка проблемы. В современном мире разнонаправленные потоки трудовой миграции существенным образом влияют на развитие ситуации на национальном рынке труда Украины. Украина является активным участником международного трудового обмена. Ежегодно усиливается поток граждан, выезжающих на работу за рубеж. Одновременно страна стала активно притягивать работников-мигрантов из государств ближнего и дальнего зарубежья. В

общей системе международных экономических отношений экспорт и импорт рабочей силы стали играть все более заметную роль.

Анализ литературы. Связанные с трудовой миграцией проблемы и выгоды исследуются многими отечественными и зарубежными учеными, в частности, И. Гнибиденко выявляет проблемы трудовой миграции в Украине и пути их решения [1], И. Ивахнюк изучает механизм международной трудовой миграции и роль меж-

государственной трудовой миграции в современном мире [2], С. Метелев – причины и последствия изменений, которые происходят в международном обмене трудовыми ресурсами в современном глобализирующем мире [3], А. Радько исследует миграционные процессы в рамках реализации национального экономического потенциала [4]. Рассмотрению вопросов трудовой миграции посвящены научные труды ряда других демографов и экономистов.

Целью статьи является анализ и оценка внешней трудовой миграционной активности в стране на фоне общемировых миграционных тенденций, а также выявление направлений миграционных потоков и основных сфер занятости наших сограждан за рубежом.

Изложение основного материала. В системе глобализации мировой экономики быстро развиваются международные миграционные процессы. Во второй половине XX и в начале XXI вв. международная миграция рабочей силы стала важной составляющей интернационализации международной хозяйственной жизни. Трудовой потенциал, будучи одним из факторов производства, ищет свое наиболее эффективное

использование не только в рамках национального комплекса, но и в рамках мирового хозяйства.

Если на начало 1995 г. в мире насчитывалось немногим более 35 млн. трудящихся-мигрантов против 3,2 млн. в 1960 г., то, по подсчетам современных международных организаций, в первые годы XXI в. свыше 180 млн. человек в мире находились за пределами своих стран. По оценке Всемирного банка, за пределами страны рождения в 2010 г. проживало 215,8 миллионов человек, что составляет 3,2% от численности населения мира [5].

В силу экономических причин основные потоки мигрантов всегда направлялись из стран с низкими личными доходами в страны с более высокими доходами. Среди стран мира, принимающих международных мигрантов, неизменно выделяются США, в которых проживают 42,8 млн. иммигрантов (19,8%, или каждый пятый из международных мигрантов). В других странах их численность по крайней мере в 3,5 раза меньше. В России и Германии она превышает 10 млн. человек (соответственно, 12,3 и 10,8 миллиона человек), в остальных составляет не более 7,3 млн. человек (рис. 1) [6].

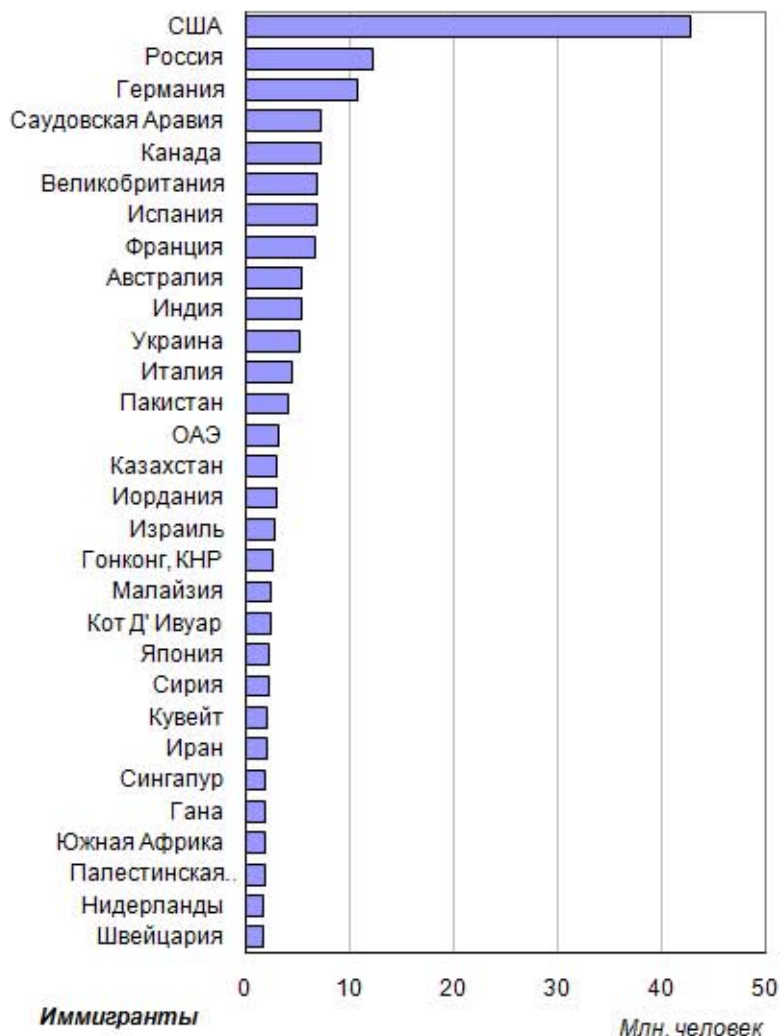

Рис. 1. Страны мира, в которых проживает наибольшее число иммигрантов, 2010 г., млн. чел.

Однако, если отнести число иммигрантов к общей численности постоянного населения, часть которого они составляют, картина существенно изменится. Наиболее высок удельный вес иммигрантов в населении стран Персидского залива, небольших государств и островных территорий: Катара (86,5%), Монако (71,6%), ОАЭ (70,0%), Кувейта (68,8%), Андорры (64,4%) и т. д. США по этому показателю попадает лишь в шестой десяток стран (13,5%), Германия – сразу за ними (13,1%), а Россия – в девятый (8,7%).

Украина относится к числу стран с относительно высокой долей иммигрантов в населении. В 2010 г. их часть в составе украинских граждан составила 11,4%, достигнув 5,3 миллиона человек. По уровню иммиграции Украина занимает одиннадцатое место в мире. Среди ос-

новных стран исхода преобладают бывшие республики СССР: Российская Федерация, Белоруссия, Казахстан, Узбекистан, Молдавия, Азербайджан, Грузия, Армения, Таджикистан, Киргизия [5].

Хотя в отчете проведенного в ноябре 2011 г. в г. Киеве семинара по согласованию методологий сбора данных и расширения обмена знаниями о трудовой миграции [7], отмечается тенденция к росту количества иностранных граждан, работающих в Украине, на сегодняшний день Украина на международных рынках преимущественно выступает как государство-экспортер рабочей силы.

Число эмигрантов из Украины в 2010 г. составило 6,6 миллиона человек, тогда как в большинстве стран оно не превышает 5,4 миллиона человек (рис. 2) [6].

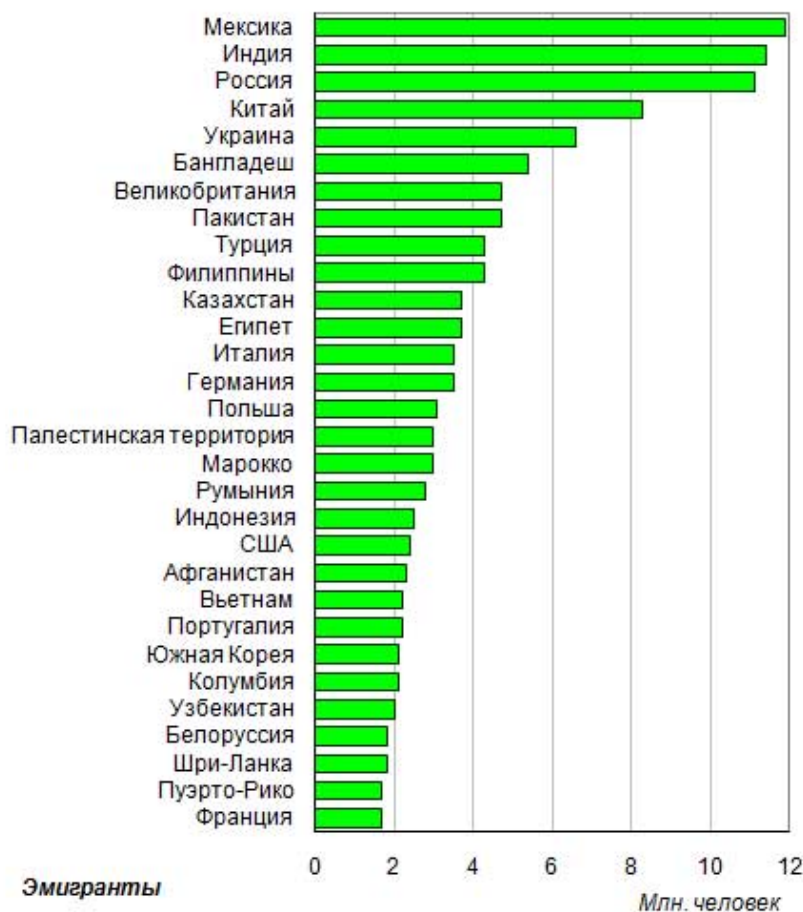

Рис. 2. Страны мира, из которых выехало наибольшее число эмигрантов, 2010 г., млн. чел.

Если соотнести численность эмигрантов с современной численностью населения стран исхода (учитывая, что тот факт, что они покидали страну на протяжении длительного периода времени), на первое место в этом рейтинге выйдут совсем другие страны и территории.

По доле соотечественников, проживающих ныне за рубежом, особенно выделяются Палестинская территория (68,3%), Независимое Государство Самоа (67,3%), Гренада (65,5%). В

этом ряду из европейских стран следует отметить Албанию (45,4%), Боснию и Герцеговину (38,9%), Португалию (20,8%), а из бывших республик СССР – Армению (28,2%), Грузию (25,1%), Казахстан (23,6%), Молдавию (21,5%).

Отношение трудовых эмигрантов к общему количеству населения в Украине сводится к 14,2% [5]. Учитывая указанные международные масштабы, трудовую миграцию украинцев можно считать довольно умеренной.

Основными сферами занятости украинцев-мигрантов являются строительство, сельское хозяйство (сбор урожая), домашнее хозяйство

(уборка дома, приготовление пищи, уход детей и стариков), сфера торговли и сервиса (рис. 3) [8].

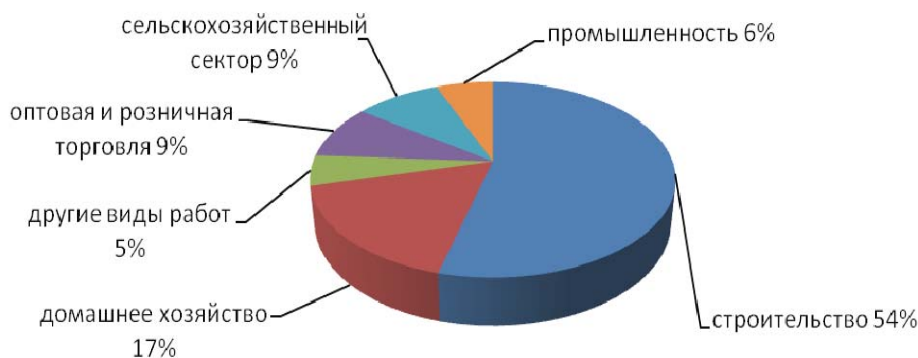

Рис. 3. Основные сферы трудоустройства украинских трудовых мигрантов.

Но выезжают за границу и ученые, преподаватели, специалисты в области медицины и высоких технологий, программисты. Украинская трудовая миграция, в определенной степени, может быть охарактеризована как «утечка мозгов»: 31% работников украинского происхождения имеет высшее образование (рис. 4) [8]. При этом экспертами прослеживается несоответствие между навыками мигрантов и теми

должностями, которые они занимают. Это несоответствие прослеживается, если сравнить сферы трудоустройства мигрантов за рубежом с их уровнем образования. Независимо от образования украинских мигрантов, почти все они занимаются неквалифицированной работой. Лишь немногим специалистам удается найти работу за рубежом в соответствии с уровнем их квалификации.

Рис. 4. Уровень образования украинских трудовых мигрантов.

В распределении украинских эмигрантов по странам мира наблюдается большая асимметричность. Из общей численности украинских мигрантов, работающих за границей, 2 млн. находятся в России, 1 млн. – в Польше, а также значительное количество в Италии (500 тыс.), Греции (350 тыс.) и Португалии (200 тыс.) [8]. Таким образом, львиная доля украинцев работают в странах Восточной Европы, за ними идут страны Европейского Союза. При этом наибольшую активность в трудовых миграционных процессах принимают жители западных регионов Украины.

Однако Украину покидают не только выходцы из Западной Украины, экономическая ситуация в которой является одной из самых сложных в стране, но и жители восточных областей, что дает основание утверждать: причи-

ной выезда за границу является не только недостаточность рабочих мест, но и значительная разница в оплате на родине и за рубежом. Среди причин эмиграции украинцев не последнее место имеет дискомфорт от общей нестабильности в Украине, широко распространенная коррупция, отсутствие возможностей для развития и самореализации, незащищенность от злоупотреблений со стороны властных структур.

Направления потоков трудовой миграции распределены примерно поровну в два направления. Из восточных областей Украины едут в Россию, из западных – в страны ЕС.

Целью выезда за границу во многих случаях является повышение благосостояния, решение жилищного вопроса, финансирование обучения, открытие собственного дела, усовершенствование знания иностранного языка.

Выводы. Иностранцы рабочие составляют в настоящее время значительную долю занятых во многих жизненно важных отраслях экономики крупнейших стран мира. Не является исключением и украинская рабочая сила. Наиболее распространенной причиной выезда из страны украинцев за границу является повышение материального благосостояния своих семей.

Поскольку в данном исследовании не преследовалась цель детального исследования причин и последствий внешних трудовых миграционных процессов в Украине, а также поиска путей совершенствования их механизма, проведенный анализ эмиграционных и иммиграционных потоков позволил дать оценку состояния трудовой миграционной активности в Украине, которая в контексте международной трудовой миграции расценивается как умеренная.

Незначительно опережая показатели трудовой иммиграции, ее эмиграция определяет место Украины на международном рынке труда как экспортера рабочей силы.

За Западным регионом Украины на сегодняшний день сохраняется позиция основного поставщика рабочей силы за рубеж, прежде всего в Европу.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гнибиденко И. Проблемы трудовой миграции в Украине и их решение / И. Гнибиденко // Экономика Украины. – 2001. – № 4 – С. 19–22.
2. Ивахнюк И. Международная трудовая миграция : учебное пособие / И. Ивахнюк. – М. : ТЕИС, 2005. – 286 с.
3. Метелев С. Международная трудовая миграция в условиях глобализации и нелегальная миграция в России [Электронный ресурс] / С. Метелев. – Режим доступа : <http://ua.bookfi.org/book/783200>.
4. Радько А. Миграционные процессы и проблемы реализации национального экономического потенциала / А. Радько // Вісник Хмельницького національного університету. – Хмельницький, 2011. – Т. 1(181). – № 6. – С. 110–115.
5. Щербакова Е. Мировой демографический барометр [Электронный ресурс] / Е. Щербакова. – Режим доступа : <http://demoscope.ru/weekly/2010>.
6. Migration and remittances factbook 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://siteresources.worldbank.org>.
7. Семинар по согласованию методологий сбора данных и расширения обмена знаниями о трудовой миграции [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.iom.org.ua/DocLib>.
8. Міграція в Україні: факти і цифри [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.iom.org.ua/ua/pdf/Facts&Figures_d5_ua_f.pdf.

УДК 339.97

Кальченко Т. В., Остапюк А. О.

ГЛОБАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ: ФОРМУВАННЯ, РОЗВИТОК І СУЧАСНА ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ

Досліджено специфіку сучасного етапу розвитку світової економіки, який характеризується як глобальний, при цьому в якості домінуючих визначено тенденцію перерозподілу ролі і функцій суб'єктів бізнесу та регулятивних інститутів. Наголошено на активній трансформації і уніфікації економічної функції держави, яка все більше втрачає можливість ефективно використовувати традиційні інструменти макроекономічного регулювання, що актуалізує пошук узгоджених регуляторних механізмів країн, ТНК і міжнародних організацій.

Ключові слова: глобалізація, система, регіоналізація, транснаціоналізація, інституціоналізація, лібералізація, техносфера, геоэкономика, сценарій.

Исследована специфика современного этапа развития мировой экономики, который характеризуется как глобальный, при этом в качестве доминирующей определена тенденция перераспределения роли и функций государства, которое все более утрачивает возможность эффективного использования традиционных инструментов макроекономического регулирования, что актуализирует поиск согласованных регуляторных механизмов стран, ТНК и международных организаций.

Ключевые слова: глобализация, система, регионализация, транснационализация, институционализация, либерализация, техносфера, геоэкономика, сценарий.

The specific features of modern stage of world economic development, that is called as global, have been determined, on a basis of which as a dominating trend of reshaping of role and functions of state (in direction of partial loss of effective use of traditional instruments of macroeconomic regulation) have been detected together with raising of problem of multilateral regulative mechanisms of countries, TNC and international organizations constructing.

Key words: globalization, system, regionalization, transnationalization, institutionalization, liberalization, technosphere, geoeconomics, scenario.

Постановка проблеми. Домінуючою тенденцією розвитку світового господарства наприкінці ХХ ст. стала глобалізація, яка виявлялась, з одного боку, у зростанні масштабів, динамізації і поглибленні інтернаціоналізації, фундаментальній трансформації способу виробництва товарів і послуг завдяки впровадженню останніх досягнень науково-технологічного прогресу у всіх сферах життєдіяльності людини, а з другого – у наростанні суспільних диспропорцій та загостренні суперечностей розвитку на міжнародному рівні.

На початку ХХІ ст. із тенденції глобалізація переростає у всепоглинаючий процес, що включає в себе політичні, економічні, соціальні, екологічні, науково-технологічні та інші складові.

Метою статті є аналіз глобалізаційних процесів задля виявлення ключових тенденцій, характеристик і закономірностей їх розвитку.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до еволюціонізуючої теорії і світогосподарської практики поняття «глобалізація» поетапно наповнювалось новим змістом – від спрощених економічних теоретичних конструкцій до більш досконалих міждисциплінарних дефініцій, хоча і на сьогодні не сформувався усталений підхід до її визначення. Адекватним сучасному рівню наукових досліджень є трактування глобалізації як феномену, що генерує нову структуровану систему суб'єктної взаємодії і ієрархію зв'язків у процесі наближення до цивілізаційної гомогенності у політичній, соціальній, економічній, інформаційній, культурних сферах людської життєдіяльності. Аналіз передумов, чинників, закономірностей глобалізації підтвердив її системну сутність.

Наукові концепції глобалізації, пройшовши еволюційний період становлення, характеризуються певною політико-економічною обумовленістю, складним і багатоплановим форматом реалізації, наявним і цілеспрямованим потенціалом державної підтримки і, з точки зору орієнтаційного спрямування, можуть бути представлені двома групами: неоліберальні або атлантичні (консервативного оптимізму, політичного екстремізму, палкого лібералізму, ліберального антифундаменталізму) та континентальні («федеральної імперії», «Євро-Радянської імперії», співробітництва «Європа–Третій Світ»). Найбільш креативний потенціал продемонстрували атлантичні концепції завдяки їх практичній реалізації, насамперед, у формі економічних доктрин Вашингтонського та Поствашигтонського консенсу.

Політики вважають, що глобалізацію можливо розглядати як підйом у власній могутності нового «поліцентричного» світу, як антитезу іс-

нуючому світові, де панує держава, пов'язана з ним тісними узами. Цей новий світ ґрунтується на недержавних чи транснаціональних зв'язках. Конструкція такої геополітичної моделі ХХІ століття приймає форми піраміди, на верхівці якої – управлінський центр, що складається з провідних держав атлантичної цивілізації, і профільні міжнародні організації, що реалізують завдання глобалізму. Інфраструктуру цього управлінського центру складають традиційні суб'єкти міжнародних відносин – національні держави та інші міжнародні організації. Тим самим атлантична цивілізація, являючись за змістом однією з форм цивілізаційної еволюції, набуває монопольного впливу на увесь спектр відносин глобального типу. При цьому затверджуються ілюзії абсолютизму і глобальної влади [1].

З погляду географії, глобалізацію можна проаналізувати як процес формування на міжнародному рівні такого простору, який являє собою результат процесу обміну комунікаційними технологіями між різними частинами світового співтовариства.

За думкою У. Бека, необхідно розрізнити ряд вимірів глобалізації, при цьому будь-який їх перелік повинен включати комунікативні технології, екологію, економіку, організацію діяльності, культуру і громадянське суспільство. Він вважає, що «глобалізація означає, що кордони стають помітно менш істотними для повсякденної поведінки в різних вимірах економіки, інформації, екології, технології, міжкультурних конфліктів. Гроші, технології, товари, інформація перетинають кордони так, наче вони не існують» [2, с. 94].

Якщо на перших етапах теоретизування з приводу пошуку оптимальних дефінітивних форм глобалізації переважав суто прагматичний підхід з зосередженням уваги на зростаючих кількісних параметрах переміщення товарів, послуг, робочої сили, технологій, то на початку ХХІ століття акцент був перенесений на багатоплановий розгляд феномену глобалізації як на процес взаємодії держав, народів, етносів, соціальних спільнот в єдиній системі відносин на планетарному рівні [3, с. 116]. Дещо модернізована версія такого визначення була представлена М. В. Ільїним, який стверджував, що глобалізація є процесом становлення єдиного світу – цілісного за власними загальними контурами і за внутрішньою взаємопов'язаністю власних взаємопроникаючих компонентів [4, с. 90].

А. С. Філіпенко пропонує розглядати глобалізацію як багаторівневу, ієрархічну систему, зокрема на світовому рівні як зростання економічної взаємозалежності країн та регіонів, пере-

плетення їхніх господарських комплексів та економічних систем; на рівні окремої країни як відкритість економіки, що має вираз у частці зовнішньоторговельного обороту чи експорту у ВВП, у обсязі зарубіжних інвестиційних потоків, міжнародних платежів; на галузевому рівні в якості співвідношення обсягів зустрічної внутрішньогалузевої торгівлі до світового виробництва відповідної галузі та відповідного коефіцієнта спеціалізації галузі; і на корпоративному рівні у вигляді показника диверсифікації діяльності компанії [5, с. 22–23].

У працях Р. Робертсона і Х. Хондкера були розглянуті три дискурси глобалізації, що обумовлювалися: 1) регіональними чи цивілізаційними контекстами; 2) академічними дисциплінами; 3) ідеологічними диспутиами.

Саме ці автори вперше звернули увагу на світоглядний бік глобалізації, що здобула нових форм на тлі кризи постіндустріалізму, «коли згасають її творчі сили, відбувається самовідтворення моделі в межах відпрацьованих механізмів, у темпі, що прискорюється, перемелюються інтелектуальні, виробничі, природні й інші ресурси. Змінюється психологія людини, її мислення деформується, набирає одностороннього характеру» [6, с. 198–199].

Програмою в цьому контексті є точка зору О. Білоруса, що «глобальний капіталізм – це глобалізм з його особливими політичною, економічною і соціальною системою. Глобалізм – це деспотична політична, економічна і соціальна влада глобальних корпорацій. Це політична, економічна і соціальна система, в якій ринкові відносини розповсюджуються на всі без винятку сфери суспільного життя...» [7, с. 23]. Він також зазначає, що «глобалізація світового розвитку породжує феномен глобалізму. Глобалізм – це система абсолютної економічної і політичної влади нових глобальних монополістичних корпорацій, які вийшли з-під контролю націй-держав свого походження і базування» [7, с. 23–24].

В. Іноземцевим глобалізація також уявляється як чиста форма сучасного (постіндустріального) неоколоніалізму, що претендує на проходження класичних фаз: самоствердження, панування, занепад, розпад [8, с. 70].

На сьогодні спостерігається поступовий відхід від полярних точок зору на глобалізацію, поступово переважає поміркований погляд, де відправною точкою слугує міждисциплінарний формат теоретизування з переважанням філософсько-цивілізаційної складової.

Переходячи до аналізу економічної глобалізації доречно навести думку Ю. Пахомова стосовно того, що світова економіка розвивається

навколо так званого «біфуркаційного ядра», а основними рушійними силами довгострокового розвитку є матеріальні та духовні цінності людини, що формуються та розвиваються під впливом потреб і суперечностей економічної системи [9].

Економічна глобалізація є складним процесом, що включає взаємодіючі виробничий, торговельний та фінансово-інвестиційний компоненти. Маючи витоки у торговельній сфері, вона на сьогодні розвивається на фінансово-інвестиційній основі, на що акцентують увагу більшість зарубіжних та вітчизняних вчених і експертів-практиків. Це обумовлено дією багатьох факторів, насамперед: безпрецедентною мобільністю капіталу у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі; практикою ринкового саморегулювання відтворювальних процесів транснаціонального характеру; впровадженням лібералізацією фінансових ринків.

У цілому, надаючи суб'єктам господарювання нові ресурси, фінансова глобалізація сприяє економічному прогресу. При цьому, як зазначає З. Луцишин, вона впливає на економічне зростання у два способи: за рахунок підвищення глобальної пропозиції капіталу, а також через стимулювання розвитку національної фінансової системи, що підвищує ефективність розподілу ресурсів, створює нові фінансові інструменти та покращує якість банківських послуг [10, с. 19].

Досліджуючи інвестиційні прояви фінансової глобалізації, Ю. Пахомов зазначив, що інвестиції пов'язані із глобалізацією настільки тісно, що зараз, під впливом глобалізації, інвестиційні процеси, можна сказати, переживають нову епоху [9]. Це сповна підтверджується і світовою економічною статистикою. Тут доцільно акцентувати увагу на наступному: якщо до останнього часу в період інтенсивної транснаціоналізації (1960–1990 роки) традиційно констатувалась лише випереджуюча світовий ВВП динаміка прямих зарубіжних інвестицій (ПЗІ), то на сьогодні в умовах глобалізації мова йде про безпрецедентні масштаби фінансових інвестиційних операцій, які важко співставити із ключовими макропараметрами реального сектору світової економіки. У цьому контексті Д. Лук'яненко справедливо підкреслює, що на глобалізованому інвестиційному ринку реалізуються фінансово-інвестиційні схеми, учасниками яких є практично всі дійові особи ринку – фізичні особи, корпорації, уряди, міжнародні організації. В результаті не тільки суттєво корегується інвестиційна практика, але й певним чином дискредитується традиційна інвестиційна теорія [11, с. 20].

Наголошується, що трансформація середовища ведення фінансово-інвестиційного бізнесу, перехід від досконалої до недосконалої і далі до глобальної конкуренції видозмінює методологію аналізу: на зміну диференційованим макро-, та мікрофункціональним підходам приходить підхід інтегративний, котрий має враховувати не тільки мікромотивації, але й необхідність якісних регуляторних змін на макрорівні.

Маючи витоки у якісних змінах технологічного базису виробництва й розподілу суспільного продукту, інформаційній революції, нових формах економічної діяльності, соціокультурній уніфікації, економічна глобалізація проявляється вкрай різнопланово.

Як структурований багаторівневий процес вона характеризується рядом кількісних параметрів, до яких відносять безпрецедентні масштаби безпосередньо міжнародного виробництва, обміну і споживання за рахунок випереджуючої динаміку світового ВВП зростання міжнародної торгівлі товарами та послугами, прямих та портфельних іноземних інвестицій, валютних операцій. Даючи якісну оцінку економічної глобалізації, доцільно, насамперед, відзначити процеси транснаціоналізації, регіоналізації та глобальної інституалізації, коли формується глобальне середовище постіндустріальної інформаційної цивілізації, у якій роль основного виробничого фактору відіграє людський капітал.

Сучасний економічний аналіз має враховувати коротко- і довготермінові, безпосередні і опосередковані прояви глобалізації.

З одного боку, економічна глобалізація надає нові мотивації і можливості розвитку, а з другого, – маючи риси нерівномірності, асинхронності і диспропорційності, генерує функціональні та міжкрайнові суперечності й асиметрії, перш за все фінансово-інвестиційні.

Представники наукової школи Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (Д. Лук'яненко, А. Поручник, Л. Антонюк, Я. Столярчук, Т. Кальченко, О. Мозговий, Л. Руденко-Сударєва) поглиблено досліджують теоретико-методологічні проблеми системної асиметричності економічного розвитку, породженої і посилюваної зростаючою глобальною взаємозалежністю. Продуктивним видається підхід, коли глобальні економічні асиметрії (фінансово-інвестиційні, виробничі, торговельні, інфраструктурні) розглядаються і досліджуються у контексті асиметрій технологічних та інформаційних. Останні є чи не найбільш значимими в аналізі і оцінках асиметрії економічного розвитку у міжкрайновому плані [12]. Цьому сприяє нерівномірний розподіл світового інформаційного ресурсу.

Так, зробивши інформацію ключовим фактором не тільки управління, але і виробництва, науково-технічна революція перетворила технології обробки інформації у основний напрямок розвитку, що викликало до життя і сучасні інформаційні технології, і саму інформаційну революцію.

Інформатизація суспільства таким чином є організованим соціально-економічним і науково-технічним процесом створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб на основі формування і використання інформаційних ресурсів. Вона повинна збігатися з процесами соціальної інтелектуалізації, що істотно підвищує творчий потенціал інформаційного середовища.

Глобальна інформатизація має такі характеристики:

- 1) перехід від простих форм до системних процесів утворення інформаційної цивілізації, яка будується експоненціально;
- 2) перетворення наукового знання у найважливіший фактор виробництва (біля третини ВВП постіндустріальних країн створюється в галузях, що безпосередньо виробляють інформаційні блага і послуги, а також устаткування для передавання й обробки інформації);
- 3) перевищення темпів зростання інформаційного сектора економіки темпів зростання світової економіки в цілому, коли інформаційний сектор забезпечує від 50 до 100 відсотків чистого приросту зайнятості;
- 4) обумовленість розвитку інформаційного сектору стійко зростаючим споживчим попитом, зумовленим високим освітнім і культурним рівнем кола споживачів інформації.

З розвитком інформаційної індустрії почала розвиватися інформаційна економіка, пов'язана з продажем інформації, програмного забезпечення, надання обчислювальних послуг та передачі інформації. В умовах глобалізації вона характеризується активною інформатизацією виробництва, торгівлі та сфери послуг, а також розвитком комп'ютерної мережі Інтернет, що є базою для створення мережних підприємств й мережного інтелекту. Інформаційні та мережні технології визначають технологічний спосіб виробництва, який формується техніко-економічними відносинами разом з виробничими силами. Особливості Інтернету як ринку полягають у його відкритості для абонентів (надавачів та отримувачів послуг) будь-яких розмірів і доступом до нього у будь-якому місці світу. Відкритість цього ринку зумовлена низьким бар'єром для виходу на нього користувачів. Тому їх кількість невпинно зростає (табл. 1).

Таблиця 1.

Кількість користувачів Інтернету у регіональному розрізі у 2010 р. [13, с. 37].

Регіон світу	Кількість користувачів Інтернету	Чисельність населення (серпень 2010)	Проникнення (% від населення)
Африка	110931700	1013779050	10,9%
Азія	825094396	3834792852	21,5%
Європа	475069448	813319511	58,4%
Середній Схід	63240946	212336924	29,8%
Північна Америка	266224500	344124450	77,4%
Латинська Америка / Кариби	204689836	592556972	34,5%
Океанія / Австралія	21263990	34700201	61,3%
Світ в цілому	1966514816	6845609960	28,7%

Слід відзначити істотну відмінність у масштабах і темпах освоєння інтелектуальних технологій (ІТ) не тільки між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються, але й у групі країн-лідерів з абсолютним домінуванням США.

Глобальний інформаційний сектор після глобальної рецесії у 2010 р. зріс на 5% завдяки попиту на програмне забезпечення та послуги. При цьому продажі персональних комп'ютерів зросли на 8%. Проте цей попит розподілявся нерівномірно. Якщо в США та Канаді кількість персональних комп'ютерів на 100 чоловік досягло 97, то на Близькому Сході і Африці цей показник не перевищував 17. В країнах Азії кількість персональних комп'ютерів на 100 чоловік у середньому складала 19, при чому розрив з Заходом по цьому показнику з часом стрімко скорочується. В Китаї, наприклад, зростання витрат на ІТ-індустрію становило у 2010 р. 13%, а їх обсяг досяг у абсолютних розмірах 80 млрд. дол., що вище, ніж у Німеччини [13, с. 37–38].

Загалом, інформатизація сприяє становленню техносфери як штучного середовища життєдіяльності людини, що створює передумови й розвиває нові інформаційно взаємопов'язані види й типи діяльності в усіх сферах економіки, науки, культури, породжує необхідні для її потреб глобальні потоки фінансів і послуг, організаційні структури, робить глобально відчутними традиційні регулятивні проблеми й породжує нові. Формується певна конкурентна ієрархія країн відповідно до їх положення в системі функціональних зв'язків техносфери.

У міжкраїновому контексті, як підкреслює Д. Лук'яненко, на сьогодні на одному полюсі світової економіки концентруються країни – глобальні лідери з домінуванням США, які внаслідок вдалої багаторічної експансії у всіх сегментах світового ринку накопичили безпрецедентний фінансовий і людський капітал, а на другому – більшість країн – глобальні аутсайде-ри, які не можуть на паритетних засадах бути активними учасниками глобалізації, намагаючись хоч якось відповідати на її виклики [11, с. 21].

Багаторічний нееквівалентний перерозподіл світових ресурсів розвитку і результатів міжнародного виробництва внаслідок експансіоністської політики ТНК країн-лідерів призводять до посилення глобальних соціальних дисбалансів і асиметрій, які поглиблено досліджує С. Сіденко. Зокрема, констатується, що при подвоєнні валового світового продукту у останні 30 років і покращенні якості життя більшості населення розрив в доходах найбільш заможних країн і найбідніших постійно збільшується (на 1/5 частину світового народонаселення, що проживало в країнах з найбільшим доходом, припадає біля 90% світового ВВП, а на найбіднішу 1/5 частину – 1%); на країни ОЕСР (20% народонаселення світу) припадає 70% світової торгівлі, 60% прямих іноземних інвестицій, більше 90% користувачів Інтернету; причому не спостерігається тенденція до скорочення розриву між багатими і бідними навіть у високорозвинених країнах [14, с. 85].

В епоху глобалізації суперечливий характер і асиметричність притаманні геополітиці, де провідну роль відіграють країни-лідери під егідою США, диктуючи моделі не тільки світоустрою, а й розвитку країн і регіонів, де вони мають гео економічні інтереси. Посилюється міжцивілізаційна напруженість, на що акцентують увагу вчені наукової школи Ю. Пахомова (Ю. Павленко, Л. Бакаєв, О. Михайловська).

Таким чином, глобалізація, створюючи умови для максимального зближення національних економік і регіонів світу, одночасно посилює міждержавні та міжблокові протиріччя та загострює конкурентну боротьбу між суб'єктами міжнародних економічних відносин на регіональному, субрегіональному та глобальному рівнях.

Незважаючи на складності й кризовий характер світогосподарського розвитку, під впливом факторів переважно об'єктивного характеру відбувається становлення глобальної економіки як цілісної, багаторівневої, ієрархічної й диверсифікованої системи ринків ресурсів, техноло-

гій, товарів, послуг, фінансів, інвестицій, інновацій.

Саме тому можна зазначити наступне.

1. Глобалізація змушує всі країни пристосовувати власні економічні інститути до нових вимог. Саме тому можна казати про конвергенцію в економічній політиці країн, які є втягнутими в цей процес, що посилюється. Лібералізація торговельної політики, контроль над вивозом капіталу, відкриття фінансових ринків для іноземних інвесторів і скорочення частки державного сектору – є загальними політичними презумпціями для ефективної участі у глобальній економіці.

2. Глобалізація різко посилила могутність власників капіталу – інвесторів, багатонаціональних компаній і глобальних фінансових інститутів, які чинять вирішальний вплив на економічну політику держав, зокрема, використовуючи для цього спекуляції на валютних ринках і ринках капіталу. Навпаки, роль праці як фактора економічного життя зменшилася. Не маючи такої ж свободи переміщення, як капітал, робітники значно послабили власні позиції у перемовинах з роботодавцями. Поряд з цим, глобалізація ринків праці як ніколи раніш накладає обмеження на зростання заробітної платні.

3. Глобалізація являє собою незворотній процес, протистояти якому не є здатною жодна з держав. І хоча до формування єдиного глобального ринка ще далеко, концепція економічної ролі національної держави, без сумніву, підлягає перегляду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глобализация: Контуры XXI века : реф. сб. / РАН ИНИОН. Центр научно-информ. исслед. глобальных и региональных пробл. Отд. Восточной Европы ; [редкол. вып. : Игрицкий Ю. Н. – отв. ред., Малиновский П. В. – отв. ред. и др.]. – М., 2004. – Ч. 1. – 264 с. (Сер.: Глобальные проблемы современности).

2. Бек У. Что такое глобализация? (Ошибки глобализма – ответы на глобализацию) / У. Бек ; [пер. с нем.]. – М. : Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
3. Делягин М. Г. Мировой кризис: Общая теория глобализации : курс лекций / М. Г. Делягин ; Ин-т проблем глобализации (ИПРОГ). – [3-е изд., перераб. и доп.]. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 768 с.
4. Ильин М. В. Политические аспекты глобализации / М. В. Ильин // Труды Фонда Горбачева. – Т. 7. – М., 2001. – 357 с.
5. Філіпенко А. С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність / А. С. Філіпенко. – К. : Знання, 2007. – 670 с.
6. Robertson R. Discourse of Globalisation: Preliminary Considerations / R. Robertson, H. H. Khondker // International Sociology. – 1998. – V. 13. – № 1. – P. 25–40.
7. Білорус О. Г. Економічна система глобалізму / О. Г. Білорус. – К. : КНЕУ, 2003. – 357 с.
8. Иноземцев В. «Глобализация» национальных хозяйств и современный экономический кризис / В. Иноземцев // Проблемы теории и практики управления. – 2002. – № 3. – С. 18–23.
9. Пахомов Ю. М. Біфуркаційний стан світосистемного ядра напередодні зміни світових лідерів / Ю. М. Пахомов / Економіка України. – 2008. – № 4. – С. 4–14.
10. Луцишин З. О. Сучасна світова фінансова архітектура: тенденції та суперечності розвитку в умовах глобалізації / З. О. Луцишин // Економічний часопис XXI. – 2005. – № 5–6. – С. 17–22.
11. Лук'яненко Д. Г. Інвестиційний глобалізм: сучасні проблеми економічних досліджень / Д. Г. Лук'яненко // Ринок цінних паперів України. – 2002. – № 5–6. – С. 17–21.
12. Анилионис Г. П. О сущности и системном характере противоречий глобализации / Г. П. Анилионис // Вестник Российского университета Дружбы народов. Серия «Экономика». – 2002. – № 1(18). – С. 27–35.
13. World economic situation and prospects 2010 // United Nations. – 2011. – 160 p.
14. Сіденко С. Соціально-економічний вимір сучасної глобалізації / С. Сіденко // Міжнародна економічна політика. – 2004. – Т. 1. – № 1. – С. 72–93.

УДК 339.005.35

Петрашко Л. П.

КРОС-КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: КИТАЙСЬКИЙ ДОСВІД

Досліджено та оцінено досвід формування та реалізації політики корпоративної соціальної відповідальності на прикладі Державного Банку Розвитку Китаю, визначені ключові напрямки щодо його адаптації в українському бізнес-середовищі.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність (КСВ), концепція «сталого розвитку», Глобальний Договір ООН, відповідальний менеджмент, глобальне бізнес-середовище.

Исследован и оценен опыт формирования и реализации политики корпоративной социальной ответственности на примере Государственного Банка Развития Китая, определены ключевые направления его адаптации в украинской бизнес-среде.

Ключевые слова: корпоративная социальная ответственность (КСО), концепция «устойчивого развития», Глобальный Договор ООН, ответственный менеджмент, глобальная бизнес-среда.

In this piece of academic work the author examined and assessed the Chinese National Bank of Development experience of corporate social responsibility policy. Furthermore, the key directions of its adaptation in the Ukrainian business environment are defined.

Key words: corporate social responsibility (CSR), conception «sustainable development», the UN Global Compact, responsible management, global business environment.

Постановка проблеми. Глобалізація міжнародного бізнесу вимагає зміни позицій його корпоративної відповідальності. Міжнародна корпоративна експансія на зовнішні ринки зосереджує увагу світової спільноти на вимогах прозорості фінансово-господарської діяльності корпорацій, ясності їх підходів ведення бізнесу, оцінки його впливу на навколишнє та соціальне середовище, сталому розвитку.

Концепція «сталого розвитку» – це досягнення соціального та економічного успіху сьогоденного та майбутніх поколінь на основі збереження оточуючого середовища та економії природних ресурсів. На рівні компаній – це реалізація корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), а саме відповідальності за вплив їх діяльності на оточуюче навколишнє та бізнес-середовище: замовників, клієнтів, працівників, акціонерів.

Такі зобов'язання виходять за рамки, встановлені законом, та передбачають добровільне об'єднання економічної, екологічної і соціальної сфер діяльності компанії в єдину саморегулюючу систему.

Вивчення та оцінка крос-культурних практик формування та реалізації політики корпоративної соціальної відповідальності міжнародних компаній, адаптація передового досвіду концепцій відповідальності та інструментарію їх реалізації для досягнення цілей сталого розвитку глобального бізнес-середовища є актуальною проблемою сьогодення.

Аналіз останніх результатів дослідження та публікацій щодо формування та розвитку корпоративної соціальної діяльності міжнародних компаній, пошуку шляхів розповсюдження ефективних технологій та практичних моделей управління їх соціальною діяльністю свідчить про досить широкі як у міжнародному, так і в вітчизняному масштабах рамки професійних дискусій.

Теоретичні основи сучасного бачення проблеми та розвитку КСВ закладено провідними світовими школами бізнесу [1]. Українськими та російськими вченими О. Білорусом, Д. Лук'яненко, Д. Панченко [2], І. Беляєвою, М. Эскиндаровим [3] та ін. [4] вивчалися сучасні проблеми КСВ та розроблені основні принципи «лідерства» сучасності.

Європейські країни демонструють приклади зацікавленості держави як координатора та мотиватора корпоративної соціальної відповідальності бізнесу [5]. Україна знаходиться в числі активних учасників глобальних ініціатив лідерства з КСВ. Проект Національної концепції розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні обговорюється діловими колами та державними діячами країни [6].

Проведений аналіз наукових публікацій з названої теми дає підстави зазначити необхідність оцінок крос-культурного досвіду політик та механізмів реалізації корпоративної соціальної відповідальності міжнародних компаній. Незважаючи на значний обсяг публікацій з проблем корпоративної відповідальності, питання крос-культурних досліджень формування, розвитку та становлення механізмів корпоративної відповідальності в рамках глобального управління на конкретних прикладах недостатньо висвітлені у вітчизняних наукових дослідженнях, розглядаються переважно фрагментарно, вибірково та не системно.

Важливість вивчення проблеми крос-культурних особливостей формування політики корпоративної соціальної відповідальності міжнародних компаній та механізмів її реалізації на практиці, вбудовування названої політики у корпоративні стратегії їх розвитку, створення інноваційних платформ взаємодії зі своїми стейкхолдерами обумовлює актуальність та цілі представленої статті.

Мета нашого дослідження – визначення крос-культурних особливостей формування політики корпоративної соціальної відповідальності та сучасної моделі її реалізації на прикладі Державного Банку Розвитку Китаю та окреслення основних напрямків адаптації передового китайського досвіду в українському бізнес-середовищі.

Виклад основного матеріалу. Проблема крос-культурних особливостей політики корпоративної соціальної відповідальності та механізмів її реалізації досліджувалась на прикладі Державного Банку Розвитку Китаю (ДБРК). ДБРК – це банківська структура зі 100% державним капіталом, ключовий китайський банк, який надає послуги довго- та середньострокового інвестування та фінансування.

Період реалізації 11 п'ятирічного плану розвитку Китаю був досить непростим періодом в історії розвитку країни, який продемонстрував високі досягнення соціально-економічної сфери. В останні п'ять років ДБРК посилено здійснював власну діяльність в контексті загального

розвитку країни з метою співдіяти державному макрорегулюванню для протистояння міжнародній фінансовій кризі та стимулювання трансформації моделі економічного розвитку Китаю. Основні економічні показники діяльності ДБРК за 2008–2010 рр. представлені в табл. 1.

Таблиця 1.

Економічні показники діяльності ДБРК в 2008–2010 рр. [7, с. 16].

Економічні показники	Роки		
	2010	2009	2008
Загальна вартість активів	51123	45411	38212
Кредитне сальдо	45097	37084	28986
Коефіцієнт проблемних кредитів	0,68	0,94	0,96
Співвідношення резервів кредитування до проблемних кредитів (%)	307,4	215,08	210,12
Сальдо випущених облігацій	37275	32680	27837
Коефіцієнт достатності капіталу	10,87	11,83	11,31
Чистий прибуток	37,1	31,9	20,8
Сальдо інвалютних кредитів (в 100 млн. доларів США)	1,346	974	644,7
Коефіцієнт проблемних інвалютних кредитів	0,26	0	0

Для оцінки політики корпоративної соціальної відповідальності ДБРК використовувалась звітність банку за 2008–2010 рр. [7]. Звіт про соціальну відповідальність ДБРК 2010 р. є дійсним відображенням виконання Глобального Договору (ГД) і його націленості до сталого розвитку. Сфера звіту ДБРК охоплює центральний офіс банку, 35 його філіалів та 3 представництва. Для забезпечення достовірності і надійності звіт завірений незалежною третьою стороною – аудиторською агенцією Pricewaterhouse Coopers («PwC») у відповідності з «Міжнародними стандартами з експертизи і завірення № 3000 (ISAE 3000)».

В ході перевірки діяльності ДБРК компанією «PwC» на відповідність стандартам і принципам підзвітності AA 1000 AccountAbility Principles Standard 2008 [8; 9] було визначено, що у 2010 р. ДБРК виконав свої соціальні зобов'язання і продемонстрував підвищення показників як в частині фінансування, так і в частині виконання соціально-економічних програм.

Крім того, ДБРК втілював на практиці заходи для того, щоб вирішення питань соціальної відповідальності стало складовою невід'ємною частиною його основного бізнесу та корпоративної стратегії. Різні департаменти ДБРК визначили структуру та перелік своїх зацікавлених сторін за функціональними напрямками, організували відповідні канали і механізми інформаційної взаємодії із зовнішніми та внутрішніми зацікавленими сторонами: державними органами, діловими партнерами, клієнтами, співробітниками, громадськістю і т. д.

Крім того, при розробці своєї корпоративної стратегії, нових продуктів і політики бізнесу були враховані кінцеві результати соціальних і природоохоронних заходів, очікування стейкхолдерів і загальний спільний результат для зацікавлених сторін.

Оцінка практик реалізації політики корпоративної соціальної відповідальності ДБРК дозволяє визначити її основні результати: впровадження цінностей відповідальності в процес реалізації макроекономічної політики та обслуговування загальної стратегії Китаю, посилення міжнародного співробітництва в сфері зовнішнього інвестування та фінансування, активізацію розвитку «зелених» фінансів.

Конкретні результати щодо показників фінансування та збереження оточуючого середовища, соціальних показників діяльності ДБРК за 2008–2010 рр. представлені в табл. 2 і 3. Оцінка динаміки названих показників свідчить про значне їх зростання за період 2008–2010 рр., незважаючи на перебіг глобальної фінансової кризи.

Концепція соціальної корпоративної відповідальності ДБРК сформована в розрізі глобального розвитку країни: партнерство з врахуванням міжнародного досвіду; національних особливостей відповідальності: розвиток китайської культури в сучасному середовищі; посилення комунікаційних зв'язків: співробітництво із усіма зацікавленими сторонами; гармонійне злиття: стимулювання злиття соціальної відповідальності, стратегії розвитку, операційної діяльності для спів дії досягненню цілей сталого розвитку (рис. 1, 2).

Таблиця 2.

Динаміка показників фінансування та збереження оточуючого середовища ДБРК, 2008–2010 рр. [7, с. 17].

Показники	Роки			
	2010		2009	2008
	млрд. юанів	+/- до 2008	млрд. юанів	млрд. юанів
Сума кредитування проектів збереження оточуючого середовища, енергозбереження та зменшення викидів	232,0	+133,2	139,0	98,8
В т. ч.				
• Проекти з комплексного обслуговування міського середовища	87,8	+57	53,8	30,8
• Проекти з ліквідації промислового забруднення	50,4	+24,6	26,6	25,8
• Енергозберігаючі проекти	93,8	+51,6	58,6	42,2
Сума кредитування проектів лісного господарства	3,13	-7,15	15,88	10,28
Затрати електроенергії на 1 співробітника (кВт/чол.)	6,936.2	+2,489.6	3,308	4,446.6
Затрати паперу на 1 співробітника (кг/чол.)	11,9	-21,3	11,8	33,2
Затрати води на 1 співробітника (м ³ /чол.)	40,6	-4,8	43	45,4

Таблиця 3.

Динаміка соціальних показників діяльності ДБРК за 2008–2010 рр. [7, с. 17].

Показники	Роки			
	2010		2009	2008
		+/- до 2008		
Кількість створених робочих місць (за рахунок кредитування) (в 10 тис. чол.)	93	+16,7	131	76,3
Кількість малозабезпеченого населення, охопленого житловим кредитуванням (в 10 тис. чол.)	1,581	+1,031	953	550
Кількість людей, охоплених навчальними кредитами (в 10 тис. чол.)	380	+320	100	60
Загальна кількість співробітників (чол.)	7,210		6,711	5,953
Доля співробітників жіночої статі (%)	38,3	-0,2	38,4	38,5
Коефіцієнт задоволеності співробітників	88	+4	85	84
Коефіцієнт задоволеності клієнтів	93	+7	89	86
Благодійні пожертви (в 10 тис. юанів)	4,168	-1,569	2,995	5,737

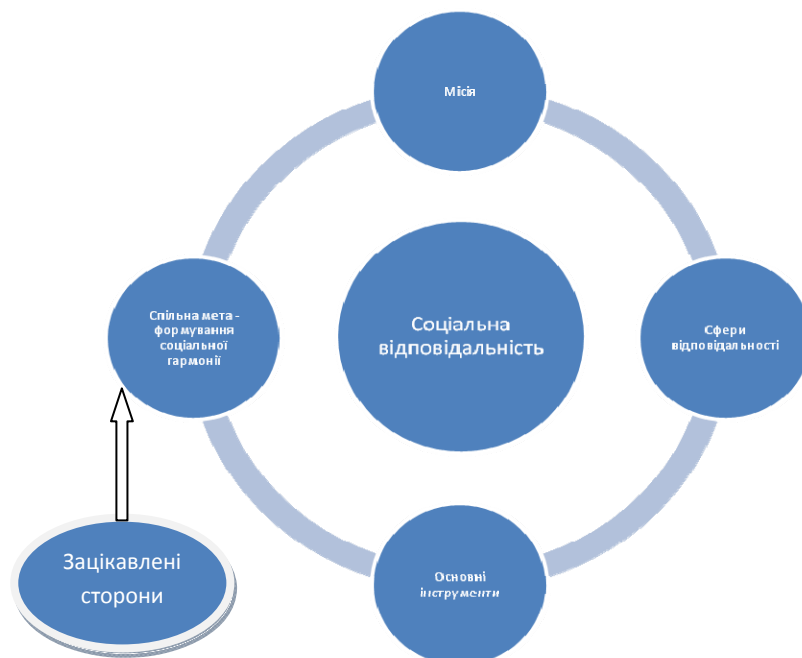

Рис. 1. Механізм формування соціальної відповідальності ДБРК.

Рис. 2. Концепція соціальної відповідальності ДБРК.

Державний Банк Розвитку Китаю надає великого значення співпраці із своїми стейкхолдерами (зацікавленими сторонами), всебічно вивчає їх мотивацію для формування механізму

їх участі, підвищення їх залучення та досягнення спільної вигоди. Перелік зацікавлених сторін ДБРК та основні цілі банку у співробітництві з ними представлені в табл. 4.

Таблиця 4.

Основні цілі співробітництва ДБРК зі своїми стейкхолдерами [7, с. 22].

Зацікавлені сторони ДБРК	Основна ціль співробітництва
Уряд Китаю	Неухильне дотримання специфіки середньо- та довгострокового фінансування для стимулювання гармонічного економічного та соціального розвитку.
Контролюючі органи	Здійснення діяльності у відповідності із законодавством і правилами, спів дія стабільному функціонуванню та захисту від ризиків відповідно вимог контролю.
Інвестори	Вдосконалення корпоративного управління, забезпечення розумної та стабільної дохідності інвестицій.
Акціонери	Забезпечення збереження та примноження вартості державного майна, досягнення довгострокової, стабільної, скорегованої з ризиками дохідності на капітал.
Партнери	Суворе дотримання принципу чесності, взаємної вигоди і рівноправного узгодження для формування довгострокового і сприятливого партнерства.
Клієнти	Вдосконалення механізму обслуговування, інновація сервісних продуктів, підвищення коефіцієнту задоволеності клієнтів.
Співробітники	Захист законних прав співробітників і досягнення спільного розвитку.
Громадськість	Підвищення доступності фінансових послуг, намагання задоволення інтересів громадськості.
Оточуюче середовище	Захист оточуючого середовища, застосування заходів у відповідь на зміни клімату, побудова дружнього відношення до оточуючого середовища.

Ключовою сферою реалізації політики соціальної відповідальності ДБРК є обслуговування державної стратегії: тісне поєднання обслуговування державної стратегії з розвитком банку для досягнення внутрішньої єдності інтересів країни, захисту від ризиків та забезпечення інтересів акціонерів. Названа політика також включає забезпечення здійснення державної макрополітики в контексті середньо- та довгострокового інвестування і фінансування пріоритетних сфер економіки, будівництва великих об'єктів, стимулювання росту економічного та соціального розвитку Китаю.

Основними напрямками реалізації політики обслуговування державної стратегії в ДБРК є формування платформ планування, співдія трансформації моделі економіки, формування банку облігацій, захист від фінансових ризиків.

Результати формування платформ планування ДБРК – це активна участь в розробці 12-ої п'ятирічки державного та місцевого рівнів; формування платформи планування по розробці «Комплексної програми розвитку циркулярної економіки в провінції Ганьсу»; спільна з 7 центральними урядовими відомствами активізація розробки більше 20 важливих планів розвитку; успішна співдія підвищенню рівню для 8 програм до рівня державної стратегії (приклад: програма захисту екології в лісному районі Дасинь-аньлін); завершення роботи з розробки 6 проектів систематичного фінансування (приклад: планування розвитку економічної зони на західному узбережжі Тайванської протоки); формування механізмів взаємодії з ключовими галузевими лідерами; розробка 106 галузевих виробничих проектів та 117 проектів для стратегічних клієнтів; розгорнуте міжнародне співробітництво щодо планування освоєння сільськогосподарських ресурсів Бразилії; формування платформи співробітництва з науковими установами.

В 2010 році, впроваджуючи в життя державну макрополітику, зусилля ДБРК були направлені на інфраструктурне будівництво, регулювання та оновлення виробництва, координаційний розвиток регіонів, обслуговування трансформації розвитку економічного росту. Основними реалізованими проектами була підтримка основних індустрій. Як приклад: проект відведення води з півдня на північ для вирішення проблеми серйозного дефіциту води в Північному Китаї і оптимізації розміщення водних ресурсів. Ціль названого проекту – забезпечення промислового та побутового споживання води в більше 100 містах, одночасне забезпечення водою прилеглих сільськогосподарських районів (сьогоднішнє фінансування проекту ДБРК –

12,9 млрд. юанів). По завершенню будівництва даний проект забезпечить значне покращення екології і оточуючого середовища, а особливо стан водних ресурсів, збільшить водний потенціал прилеглих територій та стимулює стратегічне регулювання їх економічної структури.

ДБРК отримав статус андеррайтера державних позик першого класу, брокера першого класу на відкритому ринку Народного банку. Загальний об'єм укладених угод на відкритому ринку в 2010 році досяг 405,6 млн. юанів. Об'єм торгівлі облігаціями склав 22 трлн. юанів. На ринку СВОП річний об'єм операцій склав 120 млрд. юанів з ростом 70% [7, с. 46].

Ефективність механізму контролю ризиків реалізувалась в інтенсифікації управління експертизою (обнародувані 27 регламентів з розслідування виконання професійних обов'язків), вдосконалення архітектури усестороннього управління ризиками: формування організаційних рамок внутрішнього контролю, формування каналів звітності і багатоступеневої системи юридичної підтримки, введення в експлуатацію 7 IT систем управління ризиками; стимулювання розвитку платформи фінансування; посилення внутрішнього нагляду і контролю видачі кредитів.

Висновки та рекомендації. В цілому, підводячи підсумки оцінки китайського досвіду формування та реалізації політики корпоративної соціальної відповідальності на прикладі ДБРК, слід відмітити, що міжнародні стандарти GRI, AA 1000 Account Ability, проект майбутнього керівництва (спеціального стандарту) сфери соціальної відповідальності ISO 26000 відомі та поступово перетворюються в інструменти впорядкування бізнес-практики КСВ банку-лідера фінансового ринку Китаю.

ДБРК демонструє розуміння того, що відповідальна бізнес-поведінка дає можливість працювати на перспективу: формувати ефективні відносини з персоналом, клієнтами, партнерами, державою, суспільними інституціями, підвищувати міжнародну конкурентоспроможність банку.

Формування та реалізація концепції корпоративної соціальної відповідальності ДБРК в контексті обслуговування державної стратегії Китаю для досягнення гармонійної єдності інтересів країни, стратегічних цілей банку по захисту від ризиків та забезпечення інтересів інвесторів; посилення комунікаційних зв'язків з усіма зацікавленими сторонами; стимулювання злиття політики соціальної відповідальності з корпоративною стратегією банку і його операційною діяльністю сприяє досягненню цілей сталого розвитку. Все вищепераховане дозволяє визначи-

ти КСВ ДБРК як актуалізацію можливості розвитку банку, як інновацію його розвитку, яка перетворюється в конкурентну перевагу бізнесу як в національному, так і в міжнародному середовищі.

Основна задача відповідального менеджменту в Україні повинна бути направлена на впровадження КСВ в цінності, філософію та бізнес-стратегію компанії, а саме на відповідальність по відношенню до продукту та споживача; по відношенню до держави і суспільства (соціальна відповідальність держави: заробітна плата, податки, пенсії); по відношенню до екології (інвестиції в екологічно безпечні технології); по відношенню до співробітників. Адаптація китайського досвіду щодо гармонізації цілей бізнес-структур з цілями власних стейкхолдерів, вбудовування політики корпоративної соціальної відповідальності в корпоративні стратегії компаній дозволить забезпечити реалізацію сталого розвитку країни в глобальному бізнес-середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Котлер Ф. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства / Ф. Котлер, Н. Лі ; [пер. з англ. С. Яринич]. – К. : Стандарт, 2005. – 302 с.
2. Глобалізація і безпека розвитку : монографія / [О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін. ; керівник авт. колективу і наук. ред. О. Г. Білорус]. – К. : КНЕУ, 2001. – 733 с.
3. Корпоративная социальная ответственность: управленческий аспект : монография / под общ. ред. д. э. н., проф. И. Ю. Беляевой, д. э. н., проф. М. А. Эскиндарова. – М. : КНОРУС, 2008 – 475 с.
4. Посібник із КСВ. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності / [кол. автор. : О. Лазоренко, Р. Колишко та ін.]. – К. : Видавництво «Енергія», 2008. – 96 с.
5. Національна стратегія соціальної відповідальності бізнесу в Німеччині [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pfi.org/ua/index/php?option=com>.
6. Проект Національної концепції розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pfi.org/ua/index/php?option=com>.
7. Отчет о социальной ответственности Государственного Банка Развития Китая, КНР. – Пекин, 2010. – 130 с.
8. Global Report Initiative Руководство по отчетности в области продолжительного развития [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.globalreporting.org>.
9. AA 1000 AccountAbility Principles Standard 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.accountability21.net>.

УДК 339.92:004.75

Сейдаметова З. С., Темненко В. А.

ГЛОБАЛЬНАЯ ИНДУСТРИЯ ДАТА-ЦЕНТРОВ: ИНВЕСТИЦИИ, КАЧЕСТВО ПЕРСОНАЛА, ЗАРАБОТНАЯ ПЛАТА

У статті розглянута проблематика індустрії дата-центрів в глобальному контексті. Описані стандарти, які використовуються при проектуванні дата-центрів та супутньої інфраструктури; проаналізовані компанії, які є найбільші хмарні провайдери, а також їх дата-центри. Представлені зіставлення індустрії дата-центрів в розвинених країнах та в країнах, що розвиваються.

Ключові слова: дата-центр, IT-інфраструктура, хмарні провайдери, індустрія дата-центрів.

В статье рассмотрена проблематика индустрии дата-центров в глобальном контексте. Описаны стандарты, используемые при проектировании дата-центров и сопутствующей инфраструктуры; проанализированы компании – крупнейшие облачные провайдеры, а также их дата-центры. Представлены сопоставления индустрии дата-центров в развитых и развивающихся странах.

Ключевые слова: дата-центр, IT-инфраструктура, облачные провайдеры, индустрия дата-центров.

We consider the problems of data centers industry in a global context in the article. We describe the standards used in the implementation and design of data centers and related infrastructure; analyze the companies that are the largest cloud providers, as well as their data centers. We provide comparative study of the data center industry in developed and developing countries.

Key words: data center, IT-infrastructure, cloud provider, data center industry.

Постановка проблеми. Нынешнее десятилетие характерно тем, что самые разные компании и организации с различной скоростью переходят на облачные приложения, используя при

этом модели развертывания в виде гибридных, частных или общественных облаков. Облачные технологии все чаще стали использоваться в сфере финансовых услуг; они позволяют заме-

нять людей, выполняющих операции, поддающиеся алгоритмизации; позволяют усовершенствовать и оптимизировать процедуры обработки операций и принятия решений. Мир становится еще более ИТ-зависимым. И даже в развитых экономиках обнаруживается свободное пространство для расширения ИТ-функций в бизнесе, госуправлении и обществе [1].

Для разворачивания облачной ИТ-инфраструктуры и ведения облачно-зависимого бизнеса необходим надежный широкополосный интернет, дающий терминальный доступ компьютерам организации к корпоративному облаку. Такой подход позволяет организации уменьшить суммарную величину ИТ-затрат. Поэтому изучение технических, экономических, организационных сторон процесса «клаудизации» является актуальным и своевременным.

Центральным звеном этой «облачной революции» является индустрия центров приема, хранения и обработки различных клиентских данных – так называемых «дата-центров». Их эффективность и надежность определяет перспективы глобальной «клаудономики».

Анализ публикаций по тематике исследования. Изучению индустрии дата-центров (далее будем называть дата-центр – «D-центр») посвящено много различных исследований. В статье Х. Баллани, П. Коста и других исследований из Кэмбриджского офиса Microsoft [2] приведены данные о производительности D-центров и стоимости аренды в зависимости от количества и расположения виртуальных машин. Авторы показали, как использование услуги в формате IaaS (Интернет как услуга) в сочетании с предлагаемой схемой ценообразования позволяет снизить стоимость аренды, увеличивая при этом доходы поставщика. В другой статье Х. Баллани и его соавторов [3] утверждается, что одной из проблем предоставления услуг облачными провайдерами в многопользовательских сетях D-центров является невозможность предсказать заранее затраты пользователей-арендаторов, что значительно уменьшает доходы поставщиков услуг. Авторы статьи [3] предлагают виртуальную сеть для арендаторов, объединяющую все их ресурсы, которые вовлечены в использование облачных услуг. Такая виртуальная сеть гарантирует арендаторам предсказуемость их затрат. Авторы описывают разработанную для этих целей систему Oktopus, названную в честь осьминога Пауля, предсказавшего исходы матчей сборной Германии на чемпионате мира по футболу в 2010 году. Экспериментальные исследования на двухуровневом стенде, описанные в статье [3], показали, что система Oktopus позволяет уменьшить расходы

арендаторов примерно на 75%, не уменьшая доходы поставщика услуг.

В статье Э. Ли и соавторов [4] предложено программное приложение CloudCmp, позволяющее арендаторам облачных услуг выбирать оптимальный план получения услуг и поиска эффективных провайдеров. При сопоставлении провайдеров во внимание принимаются следующие параметры: инфраструктура (D-центры, их географическое расположение), виртуализация, программное обеспечение, производительность, ценовая политика.

В отчете по итогам исследования «Cloud Sustainability Dashboard» компании Hewlett Packard [5] представлена модель динамической оценки устойчивости D-центров и облаков, использующей панель устойчивости (Sustainability Dashboard). Модель обеспечивает комплексное понимание ИТ-инфраструктуры и предоставляемых облачных услуг с учетом экономических, экологических и социальных аспектов, базирующихся на оценке оборудования D-центров, серверов, систем хранения, сетей электропитания и охлаждения, водных ресурсов и т. п.

Цель статьи – проанализировать глобальную индустрию дата-центров, динамику инвестиционных потоков, качественные характеристики персонала дата-центров, распределение заработных плат в этой отрасли.

Изложение основного материала.

Параметры D-центров. Согласно исследованиям консалтинговой компании Gartner [6], в настоящее время чрезвычайно быстро распространяются облачные сервисы в индустрии финансовых услуг. Почти 39% руководителей организаций по предоставлению финансовых услуг считают, что к 2015 году более половины транзакций будут осуществляться посредством облачной инфраструктуры и SaaS (Software-as-a-Service). В Европе, на Ближнем Востоке и в Африке (регион EMEA = Europe + Middle East + Africa) 44% руководителей полагают, что к 2015 году ожидается больше половины облачных финансовых транзакций, а из них 33% – в основном посредством модели поставки SaaS.

По данным отчета консалтинговой компании IDC [7], которая специализируется на исследовании рынка информационных и телекоммуникационных услуг, облачные технологии создадут в период с 2011 по 2015 гг. около 14 млн. новых рабочих мест; половина этих рабочих мест будет приходиться на Индию и Китай. К 2015 году бизнес-доходы от ИТ-инноваций, использующих облака, могут достичь \$1,1 триллиона в год.

Отметим, что предоставление облачных услуг невозможно без D-центра. По определению,

D-центр (по-английски: data center, или data centre, или datacentre, или datacenter; по-русски еще называют Центр хранения и обработки данных – ЦОД) – это специализированные средства, оборудование и помещения, используемые для размещения компьютерных систем и связанных с ним компонентов (системы телекоммуникаций и хранения данных). D-центр обычно содержит системы резервирования или резервные источники питания, резервные каналы передачи данных, системы контроля за окружающим пространством (например, системы кондиционирования, пожаротушения), а также устройства, обеспечивающие безопасность данных. Проектирование, строительство и эксплуатация D-центров ведутся с учетом стандартов [8; 9].

В штате Вирджиния США в мае 2011 года был открыт новый D-центр для обслуживания государственных структур США. D-центр расположен рядом с Пентагоном, его площадь составляет 9300 кв. м; при строительстве использованы современные материалы и новейшие решения в электроснабжении, охлаждении, информационной безопасности. D-центр построен в полном соответствии со стандартом Tier III [8; 9], т. е. проведение ремонтных работ возможно без остановки работы D-центра, все инженерные, электрические и охлаждающие системы многократно зарезервированы.

В статье [10] описан стандарт BICSI 002 2011 Data Center Design and Implementation Best Practices, выпущенный в марте 2011 года [11]. BICSI (Building Industry Consulting Service International) – ведущая консультационная организация в телекоммуникационной индустрии. Этот стандарт позволяет обеспечить проектирование и строительство D-центров с учетом долгосрочной и безопасной эксплуатации, транспортной доступности, дает рекомендации выбора места для строительства, позволяет выполнить правильную планировку помещений, определиться с системами жизнеобеспечения, с вопросами безопасности. Стандарт BICSI 002 2011 [11] определяет пять классов готовности D-центров на основе таких четырех критериев, как резервирование компонентов, резервирование систем, заданный уровень качества использования продуктов, меры по противодействию внешним воздействиям. Даны требования и рекомендации для оборудования (фидеры, распределительные устройства, системы бесперебойного питания, системы постоянного тока, заземление и т. п.). Требования к телекоммуникационному обеспечению D-центра включают вопросы формирования демаркационных точек с системами провайдеров, взаимодействия

с провайдерами, требования к телекоммуникационному оборудованию, помещениям, в которых это оборудование должно быть установлено, организации укладки кабеля и т. п.

Самыми крупными провайдерами облачных технологий в 2011 году были признаны компании Amazon, Verizon / Terremark, IBM, Salesforce.com, CSC, Rackspace, Google, BlueLock, Microsoft, Joyent.

Облачные провайдеры имеют свои собственные D-центры, расположенные по всему миру. Самыми крупными D-центрами считаются центры, имеющие площадь в диапазоне от 37 тыс. кв. м (400000 кв. футов) до ста тысяч кв. м (1,1 млн. кв. футов). Крупнейший D-центр, собственником которого является Digital Realty (<http://www.digitalrealty.com>), расположен в Чикаго (S = 102193 кв. м). Всего у Digital Realty 102 D-центров (общая площадь составляет 1,8 млн. кв. м; дополнительно ведется реконструкция помещений, суммарная площадь этих помещений свыше двухсот тысяч кв. м), расположенных на четырех континентах и в девяти странах – США, Канаде, Нидерландах, Великобритании, Франции, Ирландии, Швейцарии, Сингапуре, Австралии.

Вторым по размеру D-центром в мире является QTS Metro Data Center в Атланте (штат Джорджия, США), площадь которого – 91974 кв. м. D-центры QTS (Quality Technology Services – <http://www.qualitytech.com>) расположены в семи штатах США, 12 географических точках, общая площадь всех D-центров – почти 300 тыс. кв. м.

Одним из наиболее привлекательных районов США для разворачивания D-центров является Северная и Центральная части штата Вашингтон. В этом районе низкие цены на землю, электричество, развита оптоволоконная структура, хорошие погодные условия, низкий риск природных катаклизмов. В отчете об экономическом вкладе D-центров в центре и на севере штата Вашингтон [12] отмечается, что строительство D-центров (четыре построены и три строятся) и развитие индустрии D-центров приносит в регион сотни миллионов долларов инвестиций, открывает множество высокооплачиваемых рабочих мест.

Согласно данным, представленным на ресурсе [1], в 2011–2012 годах в индустрии D-центров в мире работает около 300000 человек. Данные по динамике роста объектов (D-центров) свидетельствуют о том, что наибольший рост в 2011 году наблюдался в Турции (60%), Бразилии (45%), Колумбии (40%), Аргентине (36%), России (29%), Китае (28%). В Мексике, Германии, странах Бенилюкс, Скандинавии

динавских странах, на востоке США, Италии, Индии, центре США, странах Юго-Восточной Азии, Австралии увеличение количества D-центров находится в диапазоне 10–20%. Наблюдается также небольшой рост объектов и в Канаде, странах Среднего Востока, Франции, Ис-

пании, Британии, западе США. На рис. 1 представлен график распределения процента роста объектов по странам. Данные на этом рисунке, а также на рис. 2–5 представлены в форме Парето-диаграммы (ранжирование по убыванию величины).

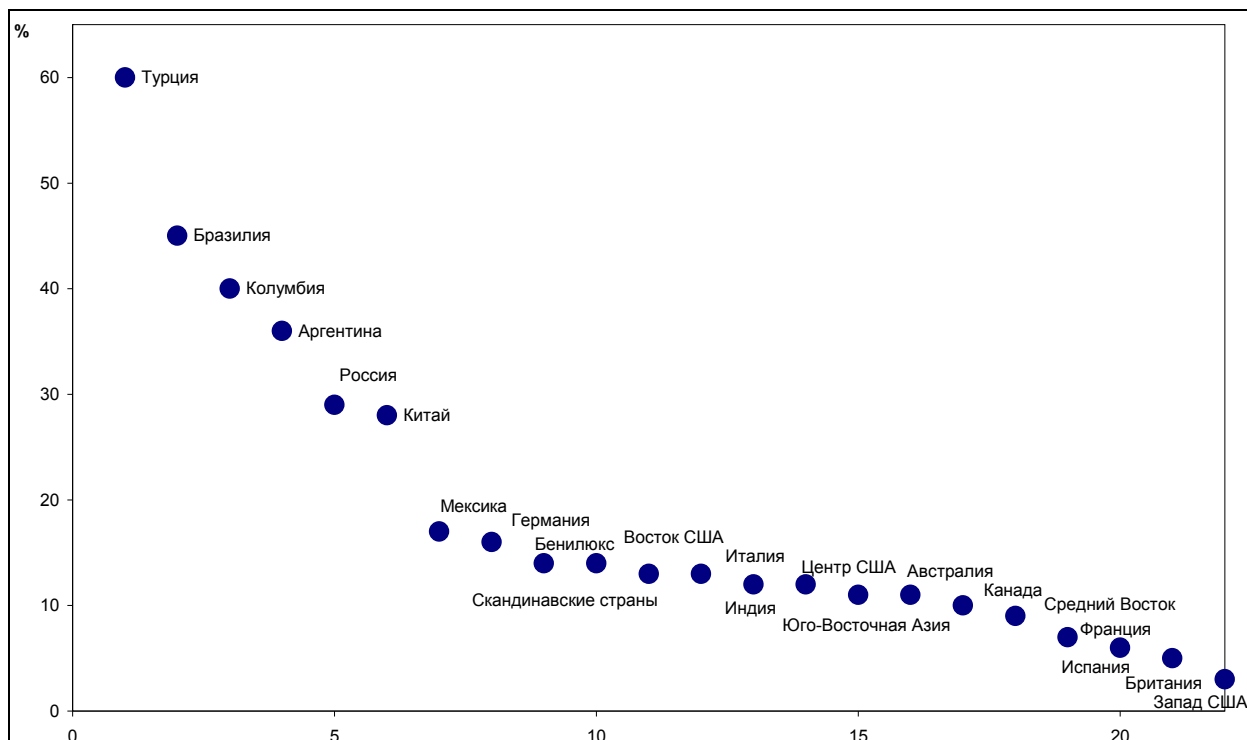

Рис. 1. Процент роста объектов (D-центров) по странам (профиль 2011–2012 гг.).

Инвестиции в D-индустрию. Наибольший процент роста инвестиций наблюдается в странах Юго-Восточной Азии (118%), Турции

(74%), России (59%), Австралии (50%). На рис. 2 представлен рост процента инвестиций по странам.

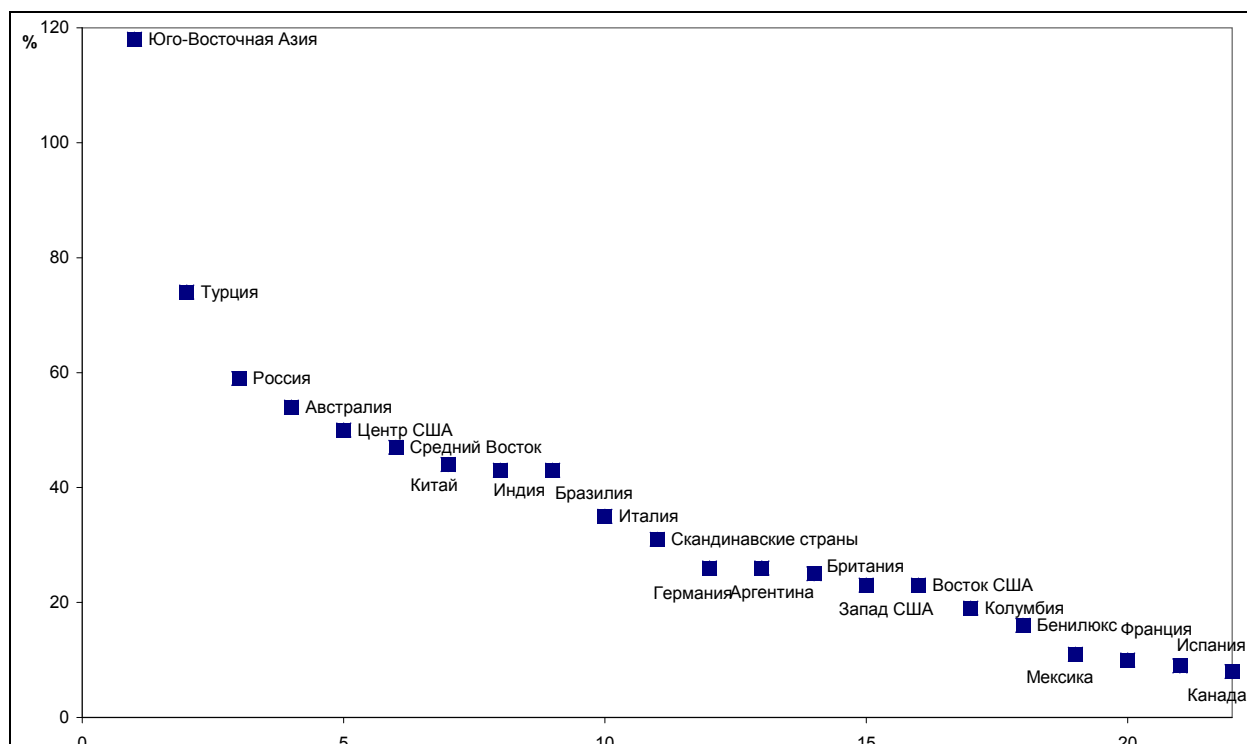

Рис. 2. Процент роста инвестиций по странам (профиль 2011–2012 гг.).

Если определить количественный размер инвестиций в индустрию D-центров на 2012 год, то страны, доминирующие на графике «процентного роста» инвестиций (см. рис. 2), в абсолютных размерах инвестиций «скатываются» во вторую десятку. Здесь доминируют регионы с большим размером предшествующих вложений

в эту индустрию и с большими объемами свободных капиталов, ищущих эффективного способа вложения. Самые большие инвестиции отмечены в США (\$9,2 млрд.), Британии (\$3,35 млрд.), Китае (\$3,1 млрд.). Достаточно большой размер инвестиций на развитие D-центров в Германии, Австралии, Бразилии (рис. 3).

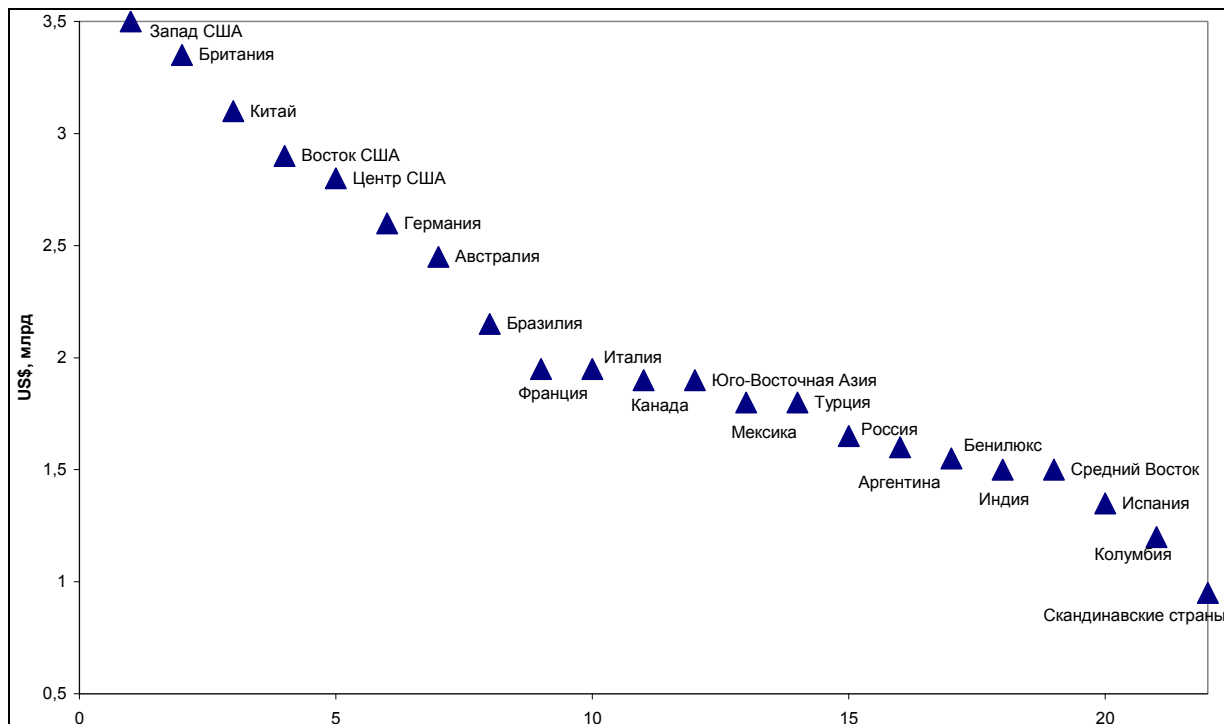

Рис. 2. Распределение размера инвестиций в индустрию D-центров (2012 г.)

Персонал D-центров. Разные страны используют разные модели привлечения рабочей силы в D-центры. В развитых странах предпочтение отдается квалифицированным сотрудни-

кам с большим стажем работы: в Германии 76% сотрудников имеют стаж свыше 10-ти лет (рис. 4). Очевидно, при этом в центре тяжести находятся надежность и ответственность персонала.

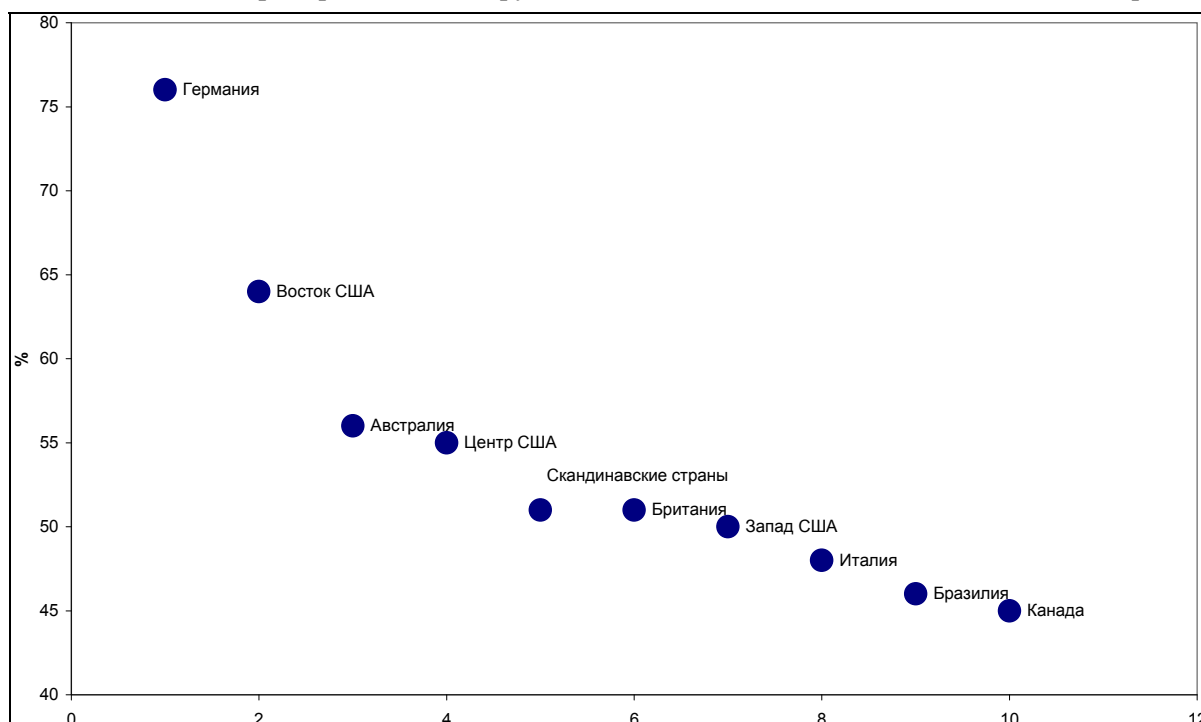

Рис. 3. Процент сотрудников в индустрии D-центров со стажем более 10-ти лет.

В развивающихся странах предпочтение отдается сотрудникам, имеющим степень магистра или кандидата наук. В России такие сотрудники составляют 79% персонала D-центров, в Бразилии таких две трети, в Индии и на Среднем Востоке половина персонала имеет соот-

ветствующие дипломы (см. рис. 5). Очевидно, что при этом главной характеристикой персонала, с точки зрения работодателя, является способность быстро усваивать навыки работы с новой, импортируемой издалека и дорогой техникой.

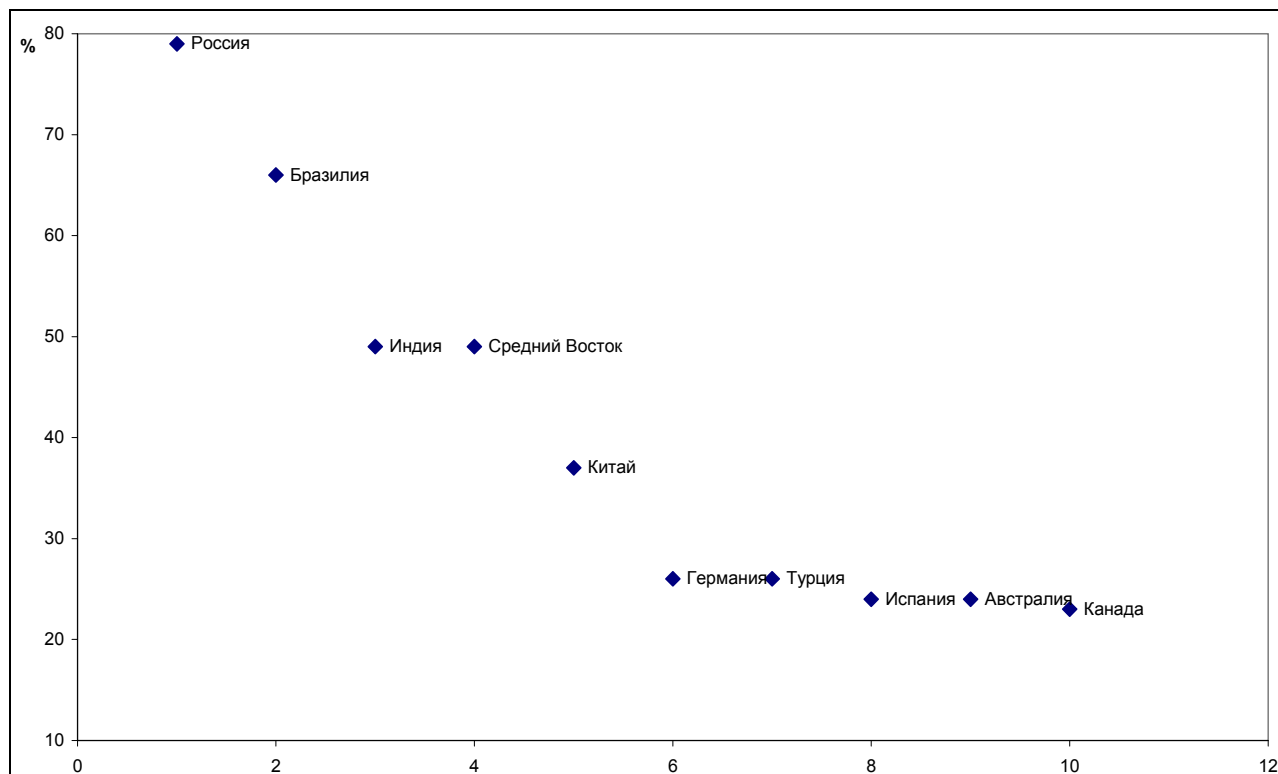

Рис. 4. Процент сотрудников, имеющих степень магистра или PhD.

Зарботная плата в D-индустрии. Достаточно трудно сопоставить разные страны по уровню зарплат персонала D-центров. Сопоставление номинальной величины заработной платы, выраженной в какой-то одной валюте, не несет в себе однозначно интерпретируемой информации из-за больших различий в социальных условиях разных стран. Мы попытались уйти от этой неоднозначности, сопоставляя зарплаты персонала D-центров с зарплатами врачей в тех же странах за год.

Рис. 6 демонстрирует результаты такого сопоставления. Точки и крестики – это различные страны, а сплошная линия – это гипотетическая линия равных зарплат врачей и D-персонала.

Этот рисунок допускает двоякую интерпретацию:

- 1) в развивающихся странах работа врача недооценена и врачи получают меньше, чем они того заслуживают – если принять, что зарплата D-персонала является рыночно-адекватной;
- 2) если же принять, что зарплата медиков в развивающихся странах диктуется традицией и

является рыночно-адекватной, то зарплата D-персонала в этих странах является завышенной, включает в себя некоторый «бонус» новизны и технологичности, становясь привлекательной для образованной молодежи.

Соответственно, возможны две интерпретации и для развитых стран:

- 1) зарплаты D-персонала в этих странах рыночно-адекватны, но зарплата медиков завышена из-за чрезмерного внимания общества к качеству медицинского обслуживания;
- 2) зарплаты медиков традиционны и рыночно-адекватны, но зарплаты D-персонала занижены, поскольку их работа, по представлениям работодателей, требует только достаточного опыта и не связана с большими социальными ожиданиями в обществе.

Выводы. Представленные количественные и качественные данные о глобальной индустрии D-центров позволяют оценить динамику и перспективы этой отрасли. Инвестиции в индустрию дата-центров считаются надежными, и данный период времени можно охарактеризовать как фазу активного развития этой отрасли.

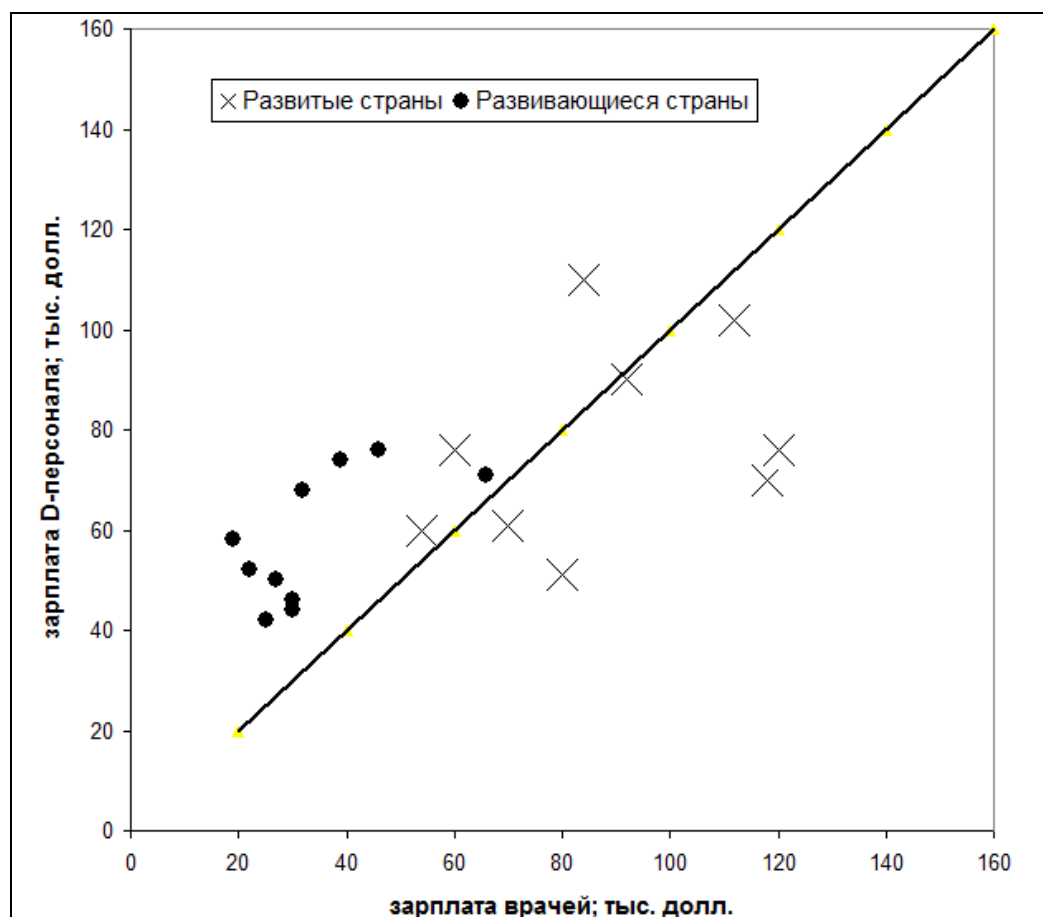

Рис. 5. Средние годовые зарплаты в индустрии D-центров vs зарплаты врачей по странам.

ЛИТЕРАТУРА

1. Datacenter Dynamics [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.datacenterdynamics.com/research/market-growth-2011-2012>.
2. The price is right: towards location-independent costs in datacenters / [H. Ballani, P. Costa, Th. Karagiannis, A. Rowstron] // Proceedings of the 10th ACM Workshop on Hot Topics in Networks, November 2011, Cambridge, MA. – NY, USA : ACM, 2011. – Article № 23. – 6 p.
3. Towards predictable datacenter networks / [H. Ballani, P. Costa, Th. Karagiannis, A. Rowstron] // ACM SIGCOMM Computer Communication Review, Volume 41, Issue 4, August 2011. – NY, USA : ACM, 2011. – P. 242–253.
4. CloudCmp: comparing public cloud providers / A. Li, X. Yang, S. Kandula, M. Zhang // Proceedings of the 10th annual conference on Internet measurement. – NY, USA : ACM, 2010. – P. 1–14.
5. Cloud Sustainability Dashboard: Dynamically Assessing Sustainability of Data Centers and Clouds / [C. Bash, T. Cader, Y. Chen, D. Gimach, R. Kaufman et al.] // HPL-2011-148, September, 2011. – Palo Alto, CA, USA : Hewlett Packard, 2011. – 7 p.
6. Eddy N. Financial Services Specialists Flock to the Cloud: Gartner / Nathan Eddy [Электронный ресурс] // eWeek.com, 01.11.2011. – Режим доступа : <http://www.eweek.com/c/a/Finance-IT/Cloud-Computing-Impacting-Financial-Services-Specialists-Gartner-645873/>.
7. Gantz J. F. Cloud Computing's Role in Job Creation [Электронный ресурс] / J. F. Gantz, S. Minton, A. Toncheva [report № 233532]. – IDC, 2012. – 14 p. – Режим доступа : microsoft.com/presspass/download/features/2012/IDC_Cloud_jobs_White_Paper.pdf.
8. TIA 942 / Datacenter Standards Overview [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.adc.com/Attachment/1270711929361/102264AE.pdf>.
9. Telecommunications Infrastructure Standard for Data Centers – ANSI/TIA-942-2005. – Arlington, VA : Telecommunications Industry Association, 2005. – 148 p.
10. Чернобровцев А. Как построить ЦОД: лучшие практики [Электронный ресурс] / А. Чернобровцев // Computerworld Россия. – Режим доступа : <http://www.osp.ru/news/articles/2010/40/13004368/>.
11. BICSI 002 2011 Data Center Design and Implementation Best Practices. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.bicsi.org/uploadedfiles/BICSI_002_Sample.pdf.
12. The Economic Contributions of Data Centers in North Central Washington / Washington Research Council, 2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.researchcouncil.org/docs/PDF/WRCEconomics/TheEconContribFullReport.pdf>.

ІНВЕСТИЦІЙНА МОТИВАЦІЯ КОРПОРАТИВНИХ СУБ'ЄКТІВ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ

Визначено мотиваційні чинники для залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) на макро- та мікрорівнях. Окреслено головні напрями інвестиційних інтересів, а також проаналізовано найважливіші мотиваційні критерії, які стають визначальними при виборі місця для здійснення інвестування.

Ключові слова: *прямі іноземні інвестиції, мотиваційні цілі, мотиваційні фактори, інтереси інвесторів, транснаціональні корпорації.*

Определены мотивационные факторы для привлечения прямых иностранных инвестиций (ПИИ) на макро- и микроуровнях. Очерчены главные направления инвестиционных интересов, а также проанализированы важнейшие мотивационные критерии, которые становятся определяющими при выборе места для осуществления инвестирования.

Ключевые слова: *прямые иностранные инвестиции, мотивационные цели, мотивационные факторы, интересы инвесторов, транснациональные корпорации.*

Motivational factors are determined to attract foreign direct investment (FDI) on the macro-micro levels that. Outlines the main directions of investment interests, as well as analyzes the major motivational criteria which are decisive in selecting a location for investment.

Key words: *foreign direct investment, motivational goals, motivational factors, the interests of investors, multinational corporations.*

Постановка завдання. Розвиток сучасного міжнародного інвестиційного процесу зумовлюється форсованим розвитком глобалізації. Реалії сучасних глобальних процесів впливають як на розвиток власне міжнародної інвестиційної діяльності, так і на систему міжнародного бізнесу, формуючи нові його імперативи та прояви в умовах інтернаціоналізації, транснаціоналізації. Актуальним в особливостях розвитку міжнародного інвестування можна вважати формування нових його мотивацій, проявів у контексті поглиблення глобалізаційних процесів і формування глобального середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за проблемою. Дослідження різних аспектів інвестиційного процесу є предметом наукових пошуків ряду вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, управління процесом залучення іноземного капіталу розглядають А. Пересада, Ю. Будюк, В. Мартиненко, О. Рибалка. Аналіз окремих факторів, що впливають на інвестиційну активність у своїх працях, описують українські вчені А. Гайдуцький, М. Олексів, О. Піндюк, а також іноземні дослідники Дж. Хард та Ф. Кайзер. Проблематику ПІІ та економічного зростання піднімають Г. Варламова, Е. Борштейн, Дж. Де Грегоріо та Дж.-В. Лі. Огляд мотиваційних факторів для іноземного інвестування дослідили А. Кудіна, Н. Маргіта, Г. Васильченко та ін.

Незважаючи на те, що проблема залучення ПІІ широко досліджується серед науковців, дещо поза увагою залишилось питання аналізу моти-

ваційних факторів при здійсненні ПІІ. Оскільки успішність інвестиційного процесу залежить від ефективно проведеної політики щодо іноземних інвестицій, це питання набуває особливої актуальності.

Мета даної роботи – визначення природи та мотивів міжнародного інвестування в процесі інтернаціоналізації господарських операцій.

Викладення основного матеріалу. Доцільно зауважити, що не існує чіткого розподілу мотивів інвестування для окремих типів економік. Очевидно, мотивація інвестора зростає за рахунок накопичення значної кількості мотиваційних критеріїв певною країною та їх різноманітності.

Можна також припустити, що переважання мотиваційних чинників виключно одного напрямку стає причиною значних дисбалансів внаслідок домінування певного типу економічної діяльності.

Тому, як зазначає В. Мартиненко, державна політика господарської діяльності має бути спрямовуючим та координуючим чинником у формуванні конкурентоспроможності національних виробників, захисті внутрішнього інвестиційного середовища від зовнішніх та внутрішніх негативних впливів [1].

Для відпрацювання ефективної інвестиційної стратегії необхідно визначити фактори, які сприяють залученню іноземних інвестиційних ресурсів.

Використання іноземного капіталу – неodzначний за своїми наслідками процес для кра-

їни-отримувача, який характеризується взаємодією позитивних та негативних тенденцій. Йому, як і будь-якому комплексному суспільно-економічному явищу, властивий внутрішній динамізм, який, у свою чергу, пов'язаний з виникненням та реалізацією сукупності суперечливих інтересів суб'єктів різних рівнів, що беруть участь в інвестиційній співпраці.

Структурними елементами такої системи інтересів виступають, по-перше, економічні інтереси окремих держав світового господарства, що виникають під час здійснення ними економічних функцій на міжнародному рівні; по-друге, економічні інтереси національних суспільств, об'єднань, відомств, міністерств, регіонів, які прямо або опосередковано беруть участь в міжнародній інвестиційній взаємодії; по-третє, інтереси національних та спільних підприємств, що діють як на двосторонній, так і багатосторонній основі.

Зокрема Дж. Даннінг відзначає, що зарубіжний інвестор буде схильний інвестувати капітал в дану країну за умови, якщо він

- 1) володіє специфічними перевагами власності на актив, що дозволяє витягувати ренту;

- 2) обізнаний про переваги країни, що дозволяють ефективно використовувати даний актив;
- 3) має переваги порівняно з іншими зарубіжними інвесторами;
- 4) має довгострокову стратегію, відповідну даний інвестиції [2, с. 133–134].

Рішення потенційних інвесторів щодо вкладання капіталу в ту чи іншу країну мотивується сукупністю політичних, соціально-економічних, фінансових, соціо-культурних, організаційно-правових та географічних факторів, що мають місце в тій або іншій країні та приваблюють або відштовхують інвесторів, прийнято називати її інвестиційним кліматом. Ранжування країн світової спільноти за індексом інвестиційного клімату або зворотному йому показнику – індексом ризику – характеризує відносну інвестиційну привабливість країни і є своєрідним барометром для іноземних інвесторів.

Мотивацію можна розглядати як на мікро-, так і макрорівнях. На макроекономічному рівні у теоретичному плані мотивація ПІІ обумовлена співвідношенням переваг/недоліків контрактних та інвестиційних стратегій міжнародного бізнесу (табл. 1).

Таблиця 1.

Основні форми виходу на зарубіжні ринки [3, с. 47].

Форма виходу	Переваги	Недоліки
Експорт	<ul style="list-style-type: none"> • Збереження контролю • Підтримка виробництва в країні 	<ul style="list-style-type: none"> • Вразливість перед зарубіжними протекціоністськими бар'єрами • Чутливість щодо коливань валютних курсів
Контрактні коопераційні угоди <ul style="list-style-type: none"> • ліцензування • франчайзинг 	Невисока потреба в інвестиціях	Мінімальний рівень реального контролю
Спільні підприємства	<ul style="list-style-type: none"> • Мінімальність ризику • Потреба в менших затратах, ніж у разі створенні власної виробничої філії 	<ul style="list-style-type: none"> • Необхідність високодеталізованої контрактної роботи • Складність управління
Створення за кордоном власної виробничої філії	<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечення повного контролю • Локалізування виробництва 	<ul style="list-style-type: none"> • Необхідність значних інвестицій • Можлива непопулярність з політичної точки зору

Макромотивація ПІІ є очевидною і достатньо висвітленою в спеціальній економічній літературі. Ключові фактори інвестиційної привабливості країни: освічена, кваліфікована і водночас відносно дешева робоча сила; наявність значних (унікальних) природних ресурсів; місткість ринку; розвинута інфраструктура; дієва і справедлива правова система (рівні можливості для іноземних і вітчизняних інвесторів); послідовна макроекономічна політика; підприємницька культура тощо.

Таким чином, цікаво з'ясувати мотиви вибору компаніями тієї або іншої стратегії, а також ступінь подібності або розходження проблем, з якими вони зіштовхуються у своїй дія-

льності. Компаніям, що мають намір поставляти продукцію за кордон, необов'язково створювати підприємства в даній країні, оскільки в них є можливість просто продати ліцензію на виробництво своїх товарів або послуг з метою одержання прибутку з ліцензійних платежів.

Мотивацію зарубіжного інвестування транснаціональної компанії (ТНК) добре розкриває теорія інтерналізації, яка пояснює підстави інвестиційної діяльності ТНК можливістю організації власного інтернального ринку, який поєднує постачання, виробництво та збут. Ця теорія використана як основа авторської концепції: інвестиційні проекти ТНК і в країні базування, і за її межами – це спроба створити групу

зв'язаних між собою видів діяльності, яку можна назвати корпоративним кластером.

Мотивацією ТНК створювати такий кластер є мета забезпечити найбільші можливі сукупні значення теперішньої вартості потоку платежів від сукупності здійснюваних компанією інвестиційних проектів, а не обов'язково від кожного проекту: менші обсяги прибутку від одних видів діяльності будуть компенсовані більшою прибутковістю інших видів діяльності корпорації, які знаходяться в одному товарно-грошовому ланцюгу.

Мотиви, за якими компанії приймають рішення про здійснення діяльності в тій або іншій країні, відрізняються великою різноманітністю.

Щоб бути повноцінним інвестиційним партнером, компанія має на сьогодні відповідати певним вимогам. Це, насамперед, орієнтованість компанії на роботу в умовах ринку; гарний менеджмент; інформаційна відкритість; прозорість роботи, чіткі види діяльності; наявність стратегії розвитку; наявність ніші на ринку, чіткі представлення про потреби ринку, його перспективи, рівень конкуренції тощо; наявність ясної можливості одержання прибутку від вкладених інвестицій і його трансферту; чітке податкове планування, гарна бухгалтерія й аудиторський звіт.

Перераховані чинники формують напрями та шляхи міжнародної інвестиційної взаємодії. У більш практичному плані важливе значення мають, перш за все, потенційні можливості тієї або іншої країни приймати капітал в певних масштабах і формах, умови його використання із забезпеченням достатнього для інвестора прибутку (доходу) при допустимому рівні ризику.

В той же час є ряд факторів, що заважають надходженню ПІІ на ринок країни, а саме: політична нестабільність; політичне опозиціонування; обмеження репатріації капіталу та прибутку з приймаючої країни в країну інвестора; відсутність правових норм як прозорих, передбачуваних правил, що регулюють комерційні відносини, які є незалежними від політичного втручання і корупції та підлягають незалежним судам тощо; відсутність привабливих об'єктів інвестування, особливо у країнах з перехідною економікою.

В умовах міжнародного інвестиційного середовища, що швидко змінюється, відбувається переоцінка різних чинників, які визначають сучасні тенденції. Знижують своє значення такі показники, як географічна сегментація, континентальна або регіональна прив'язка, зміна структури інвестицій, походження джерел інвестування. Посилюються чинники політичного, фінансово-економічного та природного змісту, а

також чинники, пов'язані з процесом глобальної інституціоналізації господарства. Сучасні тенденції розвитку світового інвестиційного процесу, на думку автора, можна було б структурувати за такими векторами, як розвиток якості та інституціоналізації світового господарства.

В останнє десятиліття характерною рисою світового інвестиційного процесу стала його спрямованість в капітал, що забезпечує зростання рівня ресурсної конкуренції. Багато в чому це явище пов'язане з діяльністю ТНК. Дослідниками виділяється еволюція транснаціонального капіталу, яка призвела до того, що кожна з розвинених країн зараз має в своєму розпорядженні 2–3 фінансово-промислових групи, що суперничають між собою та «іноземними» конкурентами в масштабах світового ринку.

ТНК та пов'язані з ними інвестиційні потоки орієнтовані в основному на галузі, що володіють певними якісними характеристиками, до яких можна віднести не лише сировинні, але і високотехнологічні галузі виробництва, що відрізняються високими вхідними бар'єрами, а також крупні об'єкти, що вимагають значних фінансово-матеріальних ресурсів для своєї реалізації. У цих галузях і сферах економіки ТНК використовуються такі конкурентні переваги, як монополізація знань, технологій та інформації, здобуття яких стає можливим завдяки застосуванню корпоративних стратегій, заснованих на інтенсивних інвестиційних технологіях.

Доступ до зовнішніх джерел інвестицій дає транснаціональним корпораціям також перевага в галузях, що характеризуються високим рівнем витрат на НДДКР, що мають в своєму розпорядженні значні інтелектуальні ресурси. Вказана обставина, у свою чергу, веде до якісних змін в самих галузях, а в перспективі і у всій економічній структурі, сприяючи концентрації капіталу і відповідно зосередженню інвестиційних потоків на обмеженому колі капіталомістких напрямів, вектор яких, як правило, збігається з вектором глобалізаційного розвитку.

Виходячи з визначальних мотивів ТНК під час інвестування в економіку іншої країни, економічні чинники можна поділити на такі чотири групи:

- пошук ресурсів;
- пошук способів ефективного виробництва;
- пошук та вибір ринків;
- пошук інтелекту та знань.

Ці напрями вкладення ПІІ доцільно розглядати у взаємозв'язку з мотиваційними цілями інвестування, тому що мета інвестора досягається саме через використання різних мотиваційних факторів інвестування та їх цілей (див. рис. 1).

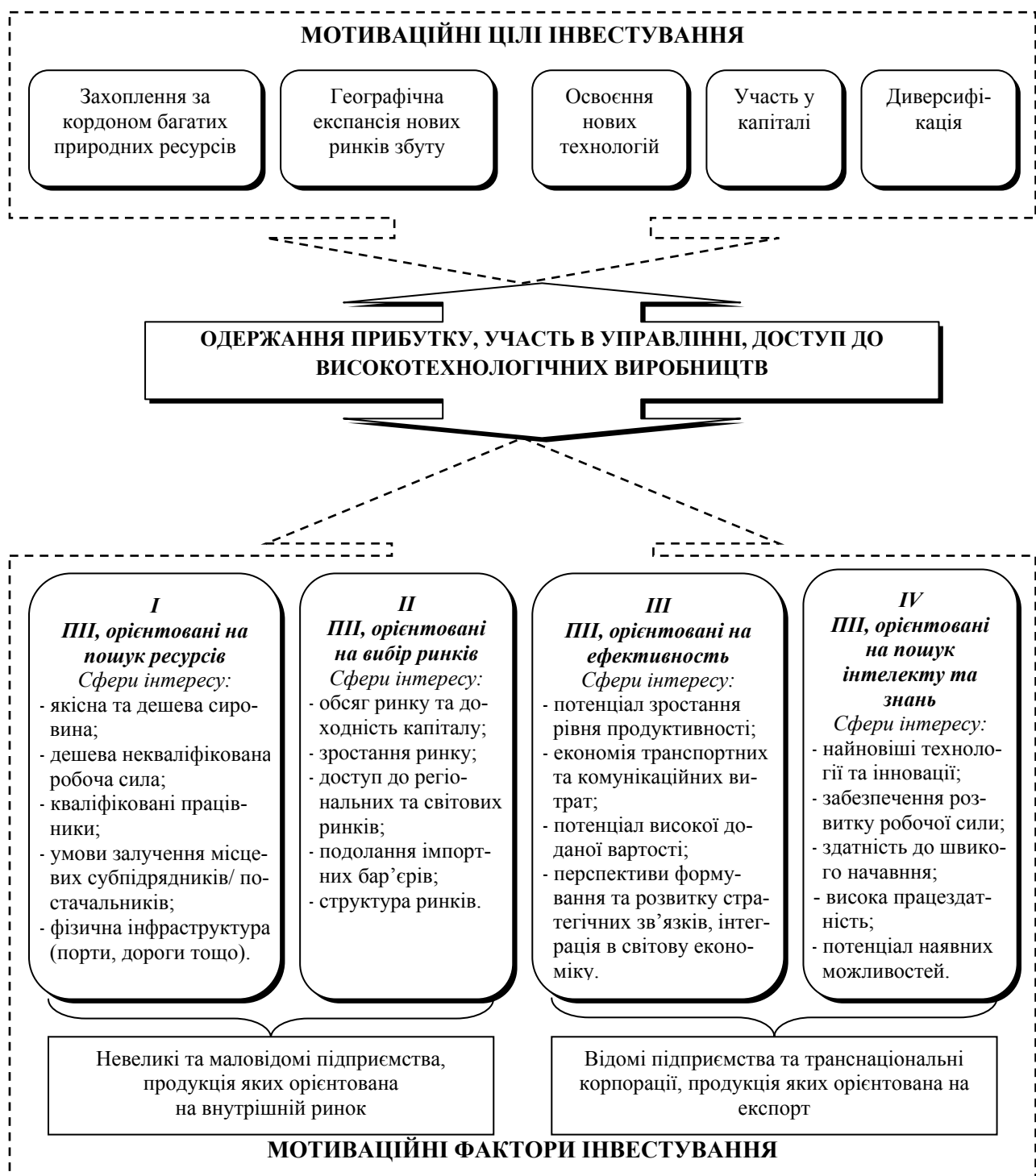

Рис. 1. Взаємодія мотиваційних цілей і факторів міжнародного інвестування.

Перша група мотивів обумовлена наявністю за кордоном багатих природних ресурсів, дешевої кваліфікованої робочої сили та розвинутої матеріальної інфраструктури – історично і тривалий час (майже до початку другої світової війни) була найважливішою умовою залучення іноземних інвесторів.

Наявність достатньо збалансованих природних ресурсів, їх якість, ефективність, мобільність та ліквідність здатні в тій чи іншій мірі реалізувати інвестиційні інтереси іноземних інвесторів [4]. Хоча історично наявність природ-

них ресурсів, таких як мінерали, сировина та сільськогосподарська продукція, були найважливішою детермінантою для III, вага цього критерію достатньо знизилась протягом останніх десятиліть. На даний час доступність природних ресурсів – далеко не провідний критерій при виборі території для здійснення інвестування.

Активний перебіг глобалізаційних процесів сприяє стиранню кордонів між країнами та інтенсифікації діяльності в межах глобальних торговельних об'єднань.

До *другої групи мотиваційних чинників* належать ємність ринку і темпи його зростання.

Для іноземного інвестора нові ринки дають змогу економити за рахунок масштабу виробництва і залишатись конкурентоспроможним й розширювати свою діяльність. До цієї групи доречно включити подолання імпорتنих бар'єрів та захоплення нових ринків збуту продукції, здобуття контролю над цими ринками, диверсифікацію форм конкурентної боротьби.

Хронічна нестача внутрішніх заощаджень проковує тенденцію, за якої зростає ефективність залучених іноземних інвестицій. Найбільш позитивний вплив ПІІ на макроекономічні індикатори спостерігається в економіках країн, що розвиваються. Потреба в значній реструктуризації та модернізації місцевих підприємств, зважаючи на обмежені внутрішні ресурси, створює умови, в яких потенційні вигоди від ПІІ особливо цінуються.

На думку експерта Міжнародного центру перспективних досліджень О. Піндюка, іноземний капітал здатний компенсувати нестачу внутрішніх заощаджень і не може «втєкти» зі швидкістю портфельних інвесторів чи комерційних банків-позичальників. ПІІ дозволяють підтримувати необхідні рівні споживання та інвестицій, незважаючи на коливання доходів економічних агентів. Більше того, це джерело фінансування не створює боргових зобов'язань для країни-отримувача, і весь ризик інвестування беруть на себе іноземні компанії [5].

В умовах активного залучення іноземного капіталу завдання економічної політики полягає в тому, щоб зростаючий попит на внутрішньому ринку був забезпечений пропозицією. Це обмежуватиме зростаючий імпорт споживчих товарів і формуватиме резерв інвестиційних засобів на оновлення основних фондів.

Збутова інвестиційна привабливість країни включає ємність, масштаби, структуру, динаміку розвитку внутрішнього ринку країни, а також його здатність прийняти велику кількість матеріально-технічних ресурсів, наданих інвесторами або продукції, виробленої інвесторами.

Незадовільний надлишковий внутрішній попит як чинник зростання ВВП сприяє залученню ПІІ через перспективу розширення розмірів ринку та можливості нарощення виробничих потужностей. У цьому випадку одним з деструктивних факторів виступає нерозвиненість внутрішньої інфраструктури, що може стримувати інтенсивність процесу прямого іноземного інвестування.

Третя група чинників мотивується пошуком загальної ефективності та уміщує раціоналізацію структури виробництва і вдосконалення

управління економічними процесами. Іноземний інвестор, який прагне підвищити конкурентоспроможність своєї продукції, має скористатись перевагами у забезпеченості ресурсами, розвитку інфраструктури, організації і впровадженні нових технологій й сучасного менеджменту.

Недостатній рівень конкуренції на внутрішньому ринку розглядається іноземними інвесторами як позитивна передумова для входження на ринок. Досвід свідчить, що іноземні інвестиції можуть підвищувати рівень конкуренції на внутрішньому ринку, сприяючи таким чином зростанню економічної ефективності. Нові гравці кидають виклик компаніям, які вже зафіксували свою позицію на ринку, змушуючи їх пристосовуватись до нових умов, щоб залишатись конкурентоспроможними. Усунення перешкод для входження великої кількості зарубіжних фірм з довгостроковою стратегією розвитку сприятиме запобіганню концентрації надмірної ринкової влади недобросовісними інвесторами.

Підвищена гранична віддача на капітал також сприяє активізації інвестиційних процесів. Емпіричні результати В. Шевчука [6] вказують на значний розрив між граничною віддачею на капітал (англ. МРК) у країнах з відмінним рівнем економічного розвитку. Віддача на капітал є набагато вищою у країнах, що розвиваються. Важливо, що у відкритій економіці виникають можливості тривалого підтримання МРК на завищеному рівні, попри залучення значної кількості іноземного капіталу. Якщо для закритої економіки акумуляція капіталу повинна супроводжуватись зниженням віддачі на капітал, то у малій відкритій економіці значення МРК визначено світовими інвестиційними ресурсами, оскільки товари можуть експортуватись за світовою ціною. В залежності від обсягів залучення іноземного капіталу країна може спеціалізуватись на виробництві більш капіталоемних товарів, що дозволяє уникнути спадної віддачі на капітал.

Фіскальні пільги застосовуються з метою сприяння зростанню податкових надходжень до бюджету приймаючої країни [7]. Звичайно, інколи доводиться знижувати податкові ставки і, як наслідок, відмовлятися від частини доходів з метою додаткового залучення ПІІ. В дослідженнях для України зазначається, що податкові пільги не можуть компенсувати недоліки несприятливого інвестиційного середовища. Тому вони не впливають на потоки ПІІ. Стратегічні інвестори орієнтуються на довгостроковий період, а оскільки податкові канікули – заходи короткострокового характеру, вони не беруться до уваги інвесторами [8].

Четверта група мотиваційних факторів характеризується пошуком інтелекту та знань.

В умовах сьогодення дуже важливим для корпорацій постає визначення своїх цілей та завдань управління знаннями, які надають багато можливостей для реального підвищення ефективності бізнесу.

Менеджмент інтелекту дає можливість моделювати (шляхом залучення в діалог) динамічний міжособистісний процес передачі знання.

Роберт Бакмен наголошує, що наступила епоха компаній, орієнтованих на знання (knowledge-driven). І в цій ситуації попереду виявляється той, хто зумів сконцентрувати в рамках своєї організації неформалізований інтелектуальний досвід і зрозумів, як передавати його від одного співробітника іншому [9]. Наполеон Хилл вважає, що гарні мізки, якщо їх правильно піднести, є більш перспективним товаром, ніж який-небудь інший, і можуть принести набагато більше, як це буває у випадку з дійсними інвестиціями, ніж дохід від банківського депозиту [10].

Сьогодні неможливо представити посправжньому ефективну організацію, що не займається тією чи іншою мірою управлінням знаннями. Успішні досвід у цій області демонструють такі іноземні компанії, як Microsoft, British Petroleum, McKinsey & Company, та деякі крупні вітчизняні підприємства, наприклад, ПАТ «Новокраматорський машинобудівний завод».

В умовах значного відставання технологічного розвитку зростає показник можливої економічної віддачі щодо технологій, які плануються для запровадження на ринок. Згідно з припущенням моделі Е. Борештейна, Дж. Де Грегоріо та Дж.-В. Лі іноземні інвестори, які присутні на ринку, полегшують процес освоєння нових технологій для місцевих фірм, таким чином сприяючи технологічному прогресу та загальному зростанню економіки [11]. Для країни-реципієнта ПІІ передача знань і технологій місцевим фірмам та фахівцям спричиняє зростання продуктивності, поживлення конкуренції і вдосконалення доступу для експорту за кордон.

ПІІ також сприяють трансферу технологій, які не можуть бути здійснені шляхом простого фінансового інвестування чи торгівлі товарами та послугами [7]. Залучення іноземного капіталу також забезпечує набагато швидшу передачу технологічних засобів, порівняно з ліцензуванням угод та міжнародною торгівлею. Світовий досвід свідчить, що розвинені країни не ставили за мету насамперед залучення фінансового капіталу самого по собі. Ключовими ресурсами, які вони прагнули отримати, були іноземні техно-

логії та досвід. Внутрішні передачі технологій у компаніях вважались кращим варіантом, ніж коли цей процес відокремлювався у самостійний елемент економічної політики [12].

Узагальнюючи основні мотиви інвесторів щодо просування свого капіталу за кордон, можна зробити висновок, що основною рушійною силою таких процесів є турбота про постійну підтримку конкурентоспроможності власної продукції, виробництва та компанії загалом, а також постійний контроль і розширення ринків збуту продукції.

Звідси сформуємо систему мотиваційних чинників та механізмів, що спонукають інвесторів до просування капіталу в інші країни.

Прийняття потенційними учасниками корпоративних відносин рішень щодо співробітництва, а також подальшого вибору форм, характеру та міри участі у корпоративних відносинах обумовлюється існуванням складного індивідуального сполучення інтересів, потреб, мотивів, цінностей, ідеалів, стимулів учасників, що знаходять прояв у різних ситуаціях корпоративного розвитку. Різноманіття передумов корпоративного співробітництва обумовлюють необхідність формування відповідного складного інвестиційного мотиваційного механізму корпоративного розвитку компаній.

Мотиваційний механізм корпоративного розвитку компаній є однією з найважливіших складових загального механізму забезпечення зацікавленості учасників корпоративних відносин у досягненні максимальних економічних і соціальних результатів корпоративного співробітництва та впорядкованою сукупністю мотивів досягнення складної мети корпоративного співробітництва (результативної мотивації). Структура і складність мотиваційного механізму корпоративного розвитку мають бути адекватні структурі й складності загальних цілей корпорації.

Послідовність формування інвестиційного мотиваційного механізму корпоративного розвитку компаній наведено на рис. 2.

Таким чином, іноземні інвестиції є сьогодні тим ресурсом, який, в усякому разі, в ближчій перспективі, може найвагомніше сприяти підвищенню ефективності підприємств, а відтак і розвитку відповідних міст, поліпшенню соціального захисту громадян.

Висновки. Рішення потенційних інвесторів щодо вкладання капіталу в ту чи іншу країну мотивується сукупністю політичних, соціально-економічних, фінансових, соціо-культурних, організаційно-правових та географічних факторів, що мають місце в тій або іншій країні та приваблюють або відштовхують інвесторів.

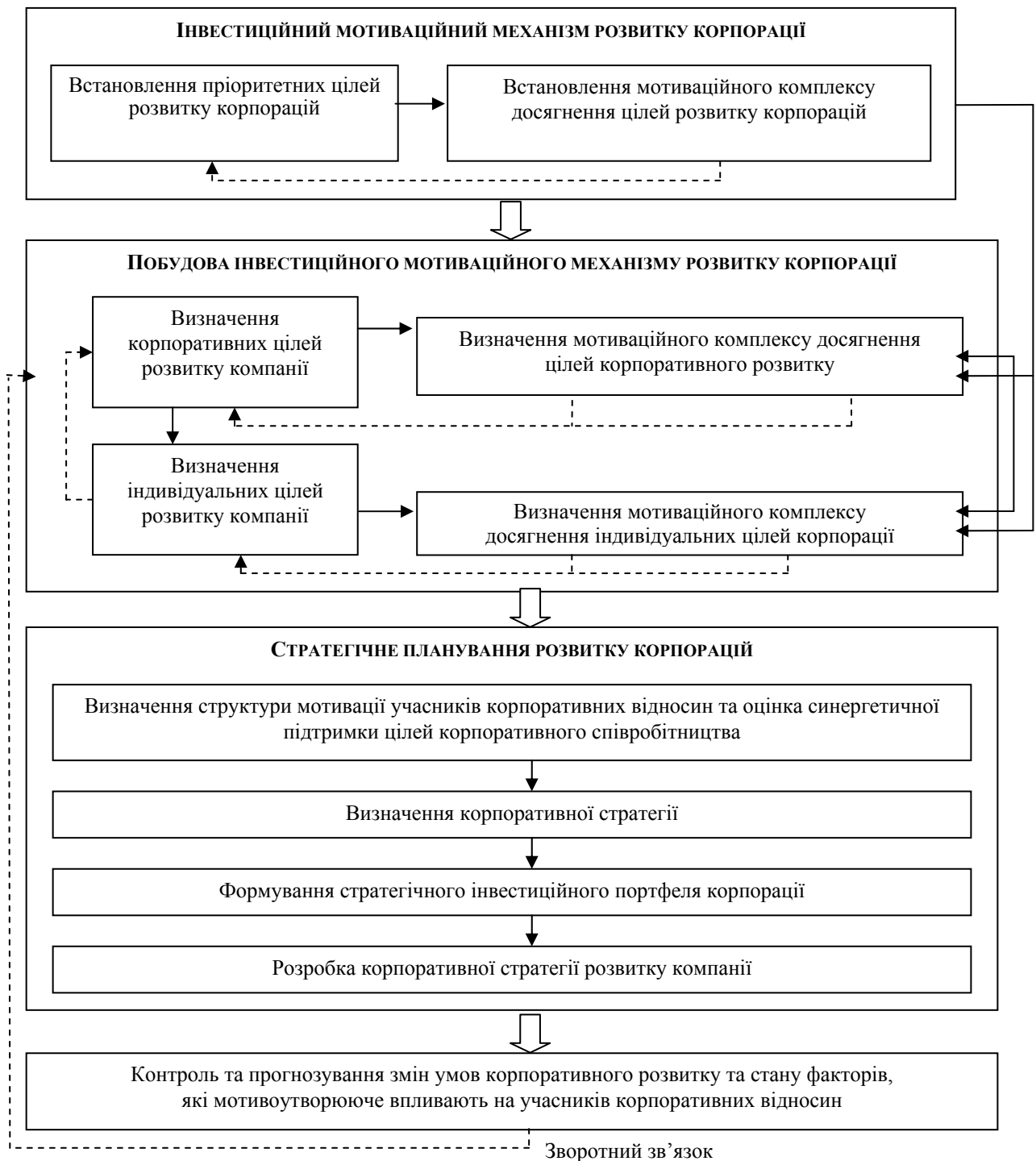

Рис. 2. Послідовність формування інвестиційного мотиваційного механізму розвитку корпорації.

Виходячи з визначальних мотивів транснаціональних компаній під час інвестування в економіку іншої країни, економічні чинники можна поділити на чотири групи:

- пошук ресурсів,
- пошук способів ефективного виробництва,
- пошук та вибір ринків,
- пошук інтелекту та знань.

Ці напрями вкладення ПІІ доцільно розглядати у взаємозв'язку з мотиваційними цілями інвестування, тому що мета інвестора досягається саме через використання різних мотиваційних факторів та цілей інвестування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мартиненко В. Ф. Формування системи державного управління інвестиційним процесом в Україні : автореф. дис. ... докт. наук з держ. управління : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / В. Ф. Мартиненко ; Нац. акад. держ. управління при Президенті України. – К., 2006. – 31 с.
2. Яременко В. Г. Инвестирование : учеб. пособие / В. Г. Яременко. – Харьков : Изд-во НУА, 2005. – 168 с.
3. Лук'яненко Д. Г. Міжнародна інвестиційна діяльність / Д. Г. Лук'яненко, Б. В. Губський, О. М. Мозковий ; [за ред. Д. Г. Лук'яненка]. – К. : КНЕУ, 2003. – 387 с.

4. Гайдучький А. Класифікація чинників інвестиційної привабливості економіки / А. Гайдучький // Ринок цінних паперів України. – 2004. – № 9–10. – С. 9–14.
5. Піндюк О. Примарність успіху / О. Піндюк [Електронний ресурс] // Диалог.UA – незалежний інформаційно-аналітичний ресурс. – Проект «Україна». – 2004. – Режим доступу : <http://dialogs.org.ua/ru/material/full/2/1074>.
6. Шевчук В. О. Міжнародна економіка: теорія і практика : навч. пос. / Віктор Олексійович Шевчук. – Л. : Каменяр, 2003. – 719 с.
7. Feldstein M. Aspects of Global Economic Integration: Outlook for the Future / M. Feldstein // NBER Working Paper. – Cambridge, Massachusetts : National Bureau of Economic Research, 2000. – № 7899. – 15 p.
8. Oleksiv M. The determinant of FDI: can tax holiday compensate for weak fundamentals? Case of Ukraine [Електронний ресурс] / M. Oleksiv // A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for Master's Degree / National University «Kyiv-Mohyla Academy». – Режим доступу : <http://www.kse.org.ua/uploads/file/library/2000/Oleksiv.pdf>.
9. Buckman R. H. Building a Knowledge-Driven Organization / Robert H. Buckman. – McGraw-Hill, 2004.
10. Андросюк К. В. Многогранное понятие «Экономики знаний» [Електронний ресурс] / К. В. Андросюк // Креативная экономика. – 2007. – № 3. – Режим доступу : <http://www.creativeconomy.ru>.
11. Borensztein E. How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth? / E. Borensztein, J. De Gregorio, J.-W. Lee. // Journal of International Economics. – 1998. – Vol. 45. – P. 115–135.
12. Харламова Г. О. Економіко-математичне дослідження можливостей впливу прямого іноземного інвестування на економічний розвиток України / Г. О. Харламова // Економіка та держава. – 2007. – № 11. – С. 21–26.